

ZSIDÓ ÉLET

FELEKEZETI HETILAP

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
BUDAPEST, VIII. MÁTYÁS-TÉR 17. SZÁM
TELEFON: 363-6LSZERKESZTI:
KECSKEMÉTI VILMOSELŐFIZETÉSI ÁR
EGÉSZ ÉVRE 20 PENGŐ
FÉLÉVRE 10 PENGŐ

Az ügyvédi pálya

gyakorlását kívánja újrendezni az a törvénytervezet, mely a napokban jelent meg. A törvény célja: az ügyvédi nyomorúság megszüntetése, mindenképp csak helyesíthető. Vannak azonban a tervezetnek — mely egyébként csak ideiglenes vázlatnak tekinthető — oly pontjai is, melyek a zsidó vá'lásu magyar ügyvédekkel aggodalommal tölthetik el.

Igy élénk visszahatást váltott ki a tervezetnek az a pontja mely szerint az ügyvédi kamarai választásoknál ügyelni kell arra, hogy a tisztségekre megválasztott ügyvédek között az egyes „faji és felekezeti” csoportok ne szerepeljenek lényegesen nagyobb arányban, mint amelyet az ország összlakosságához képest felmutatnak. E rendelkezés — melyről különben reméljük, hogy nem fog belekerülni a végleges törvénybe — a numerus clausus érvét alkalmazná az ügyvédség hivatalos kari képviseletére. Ez az elv a zsidóságra azért sérelmes, mert a magyar ügyvédségben a zsidó elem sem szaktudásban, sem becsületességben vagy hazafiságban nem aacsonyabbrendű csoportot tesz ki, melynek a kamarák vezetésében való képviseletét méltánytalanul mélyre szoritáná le a numerus claususnak megfelelő rendezés.

Ugyancsak aggályos lehetne bizonyos körülmények között a javaslattervezetnek az a rendelkezése is, mely szerint, ha a kamarák megállapítása szerint az ügyvédek száma valahol túl nagy a kellő megjelölt biztosítására, korlátozni lehet a kamarákba felvehető ügyvédek számát. Ez a rendelkezés is akadályozhatja rátermett zsidó jogászok érvényesülését, ha a felvételeknél a faji vagy felekezeti szempontokat vennék figyelembe.

Általában reméljük, hogy a törvény végleges alakjában mindenképp érvényt fog szerezni az állampolgári egyenlőség és alkotmányos szabadság elvének, mely mellett a kormány minden alkalommal határozottan lekötötte magát.

Az Orthodox Kiegészítő Szabályzat a Központi Bizottság előtt

Heves vita után visszautasították a neológ iroda javaslatát. — Új tárgyalások indulnak — Augusztusban dönt a százas bizottság

Az Orthodox Központi Bizottság július 22-én, hétfőn tanácskozásra ült össze, hogy megvitassa az új orthodox kiegészítő szervezeti szabályzatot. Három napig úgyszólván megszakitás nélkül tanácskoztak és e háromnapos tanácskozás javarészt ez a kérdés foglalta le, amely természetesen szoros összefüggésben volt a neológ kongresszusnak az orthodoxokat is érintő határozataival. Heves vita fejlődött e kérdés körül és végül is az *eredeti orthodox álláspont győzött úgy az orthodox hitközségi alakulások, mint a kiválások és az adórendszer dolgában*. Ami annyit jelent, hogy a neológ kongresszusnak e tárgyban ajánlott módosításait nem fogadták el, de az Orthodox Iroda elnökének megadták a felhatalmazást, hogy a neológ irodával tovább tárgyalhasson e kérdésekről és a tárgyalás eredményéhez képest tegye meg javaslatát az augusztusban összeülő százas bizottságnak, amely végérvényesen dönt a kiegészítő szabályzat dolgában.

A Központi Bizottság meghallgatta a Központi Irodának a *vasárnapi munkaszünet megszórítása érdekében tett* javaslatait is és bár a bizottság tagjai meglehetősen pesszimiztikusan ítélték meg az akció kilátásait, helyeslőleg vették tudomásul, hogy a vezetőség minden lehető el fog követni a szombat-tartó zsidóság sérelmeinek orvoslása érdekében.

Egyébként az Orthodox Központi Iroda a háromnapos tanácskozásról alábbi jelentést küldte be hozzánk:

Nagyfontosságú tárgyban ülésezett az Orthodox Központi Bizottság e hó 22-én, 23-án és 24-én. Az ülés napirendjén az orthodoxi szervezeti szabályzatainak kiegészítése szerepelt. Az ülésen úgyszólván az összes központi bizottsági tagok megjelentek. A főrabbi-tagok részéről

Strasser Salamon debreceni, Teitelbaum Nafaly nyírbátori, Kohn Farkas csornai, Snyders Bernát győri és Bródy Emánuel nagykállói főrabbi, a világi tagok részéről óbudai Freudiger Ábrahám m. kir. kormányfőtanácsos, óbudai Freudiger J. Lipót, m. kir. kormányfőtanácsos, Korein Dezső, Klein Márkus (Budapest), Bernfeld Sámuel, Krausz Mór (Debrecen) Steiner Vilmos (Pápa), Mandula Mór (Miskolc), Németi Sándor (Nyiregyháza), Kornitzer Salamon (Szerencs) és Berger Benő (Ujpest) jelentek meg. Az ülésen Kahan-Frankl Samu központi irodai elnök elnökölt és a Központi Iroda részéről részt vettek még Frankl Adolf felsőházi tag, örökös tiszteletbeli elnök. Hartstein Lajos ügyvezető elnök, dr. Reiner Imre jogtanácsos.

Kahan-Frankl Samu elnök a napirend tárgyalása előtt mély megilletődéssel emlékezett meg arról a nagy veszteségről, amely a bizottságot az utóbbi ülés óta Rosenbaum Lipót fállyai főrabbi és Friedmann Herman központi bizottsági tagok elhunytával érte. Kiemelte kiváló személyi képességeiket, az orthodox zsidóság érdekében kifejtett nagy és értékes munkásságukat. A központi bizottság tagjai nagy megindultsággal hallgatták az elnök megemlékezését és elhatározták, hogy az elhunyt kiváló tagok emlékét leegyszerűsített könyvben örökítik meg.

Fután a napirendre tértek át.

Az új Kiegészítő Szabályzat-tervezet rendelkezéseinek megvitatásában az összes bizottsági tagok élénken részt vettek és úgy döntöttek, hogy a megfelelően kiegészített javaslatot még az augusztus havában egybehívandó országos képviselőségi ülés elé terjesztik tárgyalás végett. Ezen a tárgykörön kívül, amely a tárgyalás idejének legnagyobb részét igénybe vette, élénk megvitatásra került

a vasárnapi munkaszünet kérdésében legutóbb kiadott rendelet is. Fájdalommal mutattak rá az összes tagok azokra a súlyos hátrányokra, amelyeket a szombattartó orthodox zsidó kereskedőknek az új zárórászigorítás okozott. A legsúlyosabb helyzetbe a megyei városok orthodox kereskedői kerültek, továbbá azok, akik olyan törvényhatósági városokban laknak, ahol eddig a teljes vasárnapi munkaszünet még bevezetve nem volt. A bizottság meglepődéssel vette tudomásul a Központi Iroda vezetőségének részletes jelentését azokról a személyes eljárásokról és írásos előterjeszté-

sekről, amelyeket a teljes vasárnapi munkaszünet megakadályozása érdekében kifejtett. Tudomásul vette az Irodának azt a bejelentését is, hogy a legnagyobb nyomattékkal fog eljárni továbbra is azoknak a sérelmeknek lehető orvoslása érdekében, amelyek az orthodox kereskedőket egzisztenciájukban érték. Az amúgy is súlyos anyagi válsággal küzdő hithű kereskedőkről mindenképp el kell háritani ezt a rendkívüli károsítást, amely a záróra új rendezésével kapcsolatban őket érte. Letárgyaltattak még a napirenden szerepelt folyó ügyek. A gyűlés július 24-én este 8 órakor ért véget.

Egyénileg az antiszemitizmus feléledésében és különösen berlini előretörésében az ismert nürnbergi körzetvezér, Streicher játszott a legnagyobb szerepet. Nem törődve a konzervatívak és katonai körök ellenzésével, Streicher lapja, a Stürmer, egyszerre hatalmas propaganda-tevékenységbe kezdett Berlinben. Maga Streicher pedig kijelentette, hogy agitációjával Berlin népét fel akarja hívni a zsidókérdésnek, mint világproblémának jelentőségére, hogy az elkövetkező és elkerülhetetlen törvényes rendelkezések a „néptudatban” gyökerezzenek. Ezzel Streicher beismerte, hogy a berlini nép két és fél évi horogkeresztes uralom után még mindig nem hajog az antiszemitizmusért s hogy mesterséges propaganda van szükség, hogy aztán a „néptudatra” lehessen hivatkozni, ha antiszemita törvények a zsidóság még meglévő jogait is elkobozzák.

Palesztina gazdasági fellendülése

A palesztinai gazdaság rohamos fejlődés képét mutatja, mely elsősorban a nagyarányú bevándorlás és tőkebeáramlás eredménye.

Rohamosan emelkedik a külkereskedelmi forgalom és a befektetések összege is. Mint a magyar cionista szövetség egy tanulmányos rőpirata közli, az iparban befektetett tőke összege 1921. óta 700.000 fontról 6.371.000 fontra, a termelés értéke 1930. óta 2.5 millióról 6.5 millióra emelkedett. Építkezésekbe 1932. folyamán 1.5 millió, 1934-ben 5.3 millió fontot fektettek be.

Ez az utóbbi jelenség nem tekinthető minden vonatkozásban kedvezőnek. Az építkezés a konjunkturára legérzékenyebb ipar, s ha a tőkebeáramlás gyengülése folytán az építkezések megcsappanása következik be, nehézségekkel kell számolni a jelenleg építkezéseknél foglalkoztatott egzisztenciák elhelyezkedése körül. További kedvezőtlen jelenség a lakosság megoszlása városi és földművelő elem között: a rőpirat szerint Palesztina zsidóságából 234.000 él a városokban, s csak 66.000 a földműves telepeken. A városi elemből pedig csak 24.000, tehát 10 százalék az ipari munkás. S ha hozzávesszük ehhez a kereskedelmi mérleg rendkívül erős passzívítását, melynek oka a megduzzadt városi lakosság nagy importhüvelye, s melyet csak az állandó tőkebeáramlás tud ellensúlyozni, azt a következtetést kell vonnunk, hogy Palesztina mostani nagyarányú fejlődésének egészségtelen oldalai is vannak. Csak a mezőgazdaság és ipar erőteljesebb fejlesztésével lehetne megakadályozni a „levegő-egzisztenciák” tömeges tömörülését, mely a jövőben súlyos szociális és gazdasági bajokat eredményezhet.

ZSIDÓ VILÁGKRÓNIKA

Petterson és Bendel

Egy svéd filmnek a címe ez, mely arról szól, hogyan fosztja ki és csalja meg egy Bendel nevű galíciai zsidó, üzletlátsát, a svéd-árja Petterson. (Az ellenszenves, család zsidó figuráját a filmen zsidó színész játszotta.) A német filmcenzurahivatal, mely a propaganda-minisztérium egyik szerve, a filmet tendenciája miatt „állampolitikailag értékes”-nek minősítette. Berlin egyik nagy mozijában, egyesek a közönség közül tiltakoztak a film tendenciája ellen. Ezután a berlini nemzeti szocialista lapokban heves támadások jelentek meg a zsidók szemtelenségé ellen, s ezek a cikkeik példás megtorlást helyeztek kilátásba. A következő napokon nagyobb tömegek szervezett tüntetéseket hajtottak végre a Kurfürstendammon és környékén: a zsidóktól látogatott kávéházak ablakait beverték, a közönség közül sokakat az utcára kergettek, és tetteleg is bántalmaztak. A tüntetések több napon át késő éjjelig tartottak, míg végül a rendőrség helyreállította a rendet. Hivatalos közlemény jelent meg, mely szerint a rendezavarás „sötét elemek” műve volt, akik fel-forgató céllal keltettek nyugtalanságot. Röviddel e közlemény megjelenése után Levtzov, Berlin rendőrfőnöke lemondott. Helyét a korábbi antiszemita zavargásokból ismert Helldorf gróf foglalta el, ki mindjárt kezdetben kijelentette, hogy egyik feladatának azt fogja tekinteni, hogy Berlin „zsidó intellektuális köreit” megrendszabályozza.

„Faj-gyalázat”, fürdők, zsidó kriminalitás

E feltűnő jelenségek csak részletei voltak az antiszemitizmus újabb heves kirobbanásának, melyet most Németországban mindenfelé észlelhetni. Az is megállapítható, hogy a zsidóellenes tüntetések nem a nagyközönség köréből indulnak ki, hanem a nemzeti szocialista

párt részéről tervszerűen rendezik azokat. Számos helyen a járőrelők tiltakoztak zsidó külsejű egyének bántalmazása ellen. A párt és a kormány propaganda-apparátusa azonban teljes erővel terjeszti a legkülönbözőbb vádakokat a zsidók ellen.

E vádak egyike a „faj-gyalázat”, mely abban áll, hogy zsidó férfiak érintkezést tartanak fenn „árja” nőkkel. Breslauban hat zsidó férfit és hat keresztény nőt vettek őrizetbe és vittek koncentrációs táborba ezen az alapon; a vád az volt ellenük, hogy együtt látták őket. Németország számos nagy városában, így Breslauban, Kölnben, Stettinben megtiltották zsidóknak bizonyos fürdőket látogatását. A Times szerint általános tilalommal lehet számolni, mely zsidóknak lehetetlenné teszi a közfürdők és strandok látogatását. Daluge porosz rendőrpáncsnok nemrégiben előadást tartott, melyben kifejtette, hogy bizonyos bűncselekmények elkövetésében a zsidók szerepe oly óriási, hogy a zsidóság ellen küzdeni kell a kriminalitás legyőzése érdekében. E bűnök közé tartozik a kábítószeres csempészése s pl. a szextolvajlás is.

Streicher

Mi az értelme e koncentrált támadásnak? A német zsidók ma sem szemtelenebbek, vagy kártékonyabbak, mint az elmúlt hónapok folyamán; nem bennük van az oka, ha éppen most szervez a horogkeresztes párt újabb antiszemita tüntetéseket és akciókat. Feltűnő, hogy az elmúlt hónapokban, mikor Németország ismert külpolitikai sikerei (Saar-szavazás, fegyverkezési egyenjóság, angol flotta-egyezmény) erősen lekötötték a közvéleményt, nem lehetett antiszemita tüntetésekről hallani. Mikor azután a külpolitikai sikerekhez újabbak nem járultak, a gazdasági életben pedig nehézségek léptek fel, egyszerre kiújult a zsidókérdés.

„Komlós tanár úr”

Nem szeretünk személyi kérdésekkel foglalkozni, de az az ügy, melyre a fenti idézőjelbe tett cím utal, több személyes ügynél. Itt a szellemi tisztességnek oly elemi kérdéséről van szó, melylyel kötelesek vagyunk foglalkozni, bármily nehezünkre essék is, hogy magunktól értődő igazságokat magyarázunk olyanoknak, akik kérkedve vallják, hogy mennyire fumiálnak minden jogcímet, mely nem a társadalmi hatalomé.

„Komlós tanár úr” ügyéről van szó. Aki nem tudná, miért jelezzük így ezt az ügyet, annak megmondjuk: egyik felekezeti lap ezzel a vastagbetűs formulával jelzi két cikke címében, hogy mily mérhetetlen lebecsüléssel viseltet Komlós Aladár, a jeles magyar-zsidó költő, regényíró és irodalomtörténész iránt. Érzni az olvasó, mily hallatlan lekicsinylés árad a poéta felé ebből a gúnyos letanár-urazásból? A lekicsinylés azonban nem csak Komlós Aladárnak, a költőnek szól, hanem a fizetett alkalmazotkat amaz egész kategóriájának, kik tanári munkájuk bérért a hitközség vezetőségétől kapják s egész létjogosultságuk csak annyi, hogy földig görnyedve tiszteljék az elérhetetlen magasságban felelő trónoló hitközségi hatalmasságokat.

Aki pedig azt hiszi, hogy zsidó nem volna képes a szellemi értékek ily hallatlan lekicsinylésére, s hogy e megállapításunkat rosszindulat sugallja, az elég, ha néhány mondatot elolvass az illető cikkből. Arról a szörnyű bűnről van szó a cikkben, melyet „Komlós tanár úr” azzal követett el, hogy Pap Károlynak egy a zsidókérdésről szóló vitaíratáról cikket írt a Nyugatba s ebben arról a zsidó sajtóról is írt, mely „nem tud mást, mint lelkesíteni a hitközség nagyjai iránt, vagy meddőn nyöszörögni az antiszemitizmus miatt, mely a zsidókat zsidóknak nevezi.” Pap Károly vitairata, folytatja tovább a „tanár úr”, „épp oly távol van a közhasznú tevékenységet folytató” vezérek tömjénezésétől, mint attól az örökös unalmas védekezéstől, melynek önértetes szövegei mögött rendszerint oly lakájlelek húzódik meg.”

Az egész cikkben csak az botránkozott meg, — aki Komlós Aladár megállapításaitól találva érezte magát. A hitközségi vezetők „közhasznú” tevékenységének tömjénezése valóban nem a zsidó sajtó feladata; s itt meg kell jegyeznünk azt is, hogy a valóban hi-

vatott vezetők iránti tárgyilagos elismerést mi is, mint bizonyára Komlós Aladár is, nemcsak, hogy le nem becsljük, de egyenesen a sajtó feladatának tartjuk. Annál inkább igazat kell adnunk Komlós Aladár precíz és tárgyilagos megállapításának, mely erre a sajnálatos eltévelyedésre mutat rá.

Tajtékozó dühvel ront neki az egyes és bátorlelkű írónak. Nem tagadja megállapítását, mert nem is tagadhatja; hanem támadó cikkével oly csattanós bizonyítékát adja Komlós Aladár súlyos megállapításának, amilyent talán az író maga sem várt. Megállapítja, hogy „a gimnázium, melyben Komlós tanár úr tanít, a kigúnyolt hitközségi vezérektől származik.” Megállapítja, hogy Komlós Aladárnak szava sincs a zsidó közéleti kérdésekben, mert „ő még nem érte el azt a magaslattól, ahonnan ily módon kritizálni lehet. Ahhoz, hogy valaki tanácsokat adjon a zsidó sajtónak, mely a magyar zsidóság léteért harcol” — így szól tovább a cikk — „ahhoz legalább egy bizonyos sarzsival kell bírni. A tanár úr egyetlen képesítése a zsidó felekezeti életben az, hogy az általa kigúnyolt hitközségi vezérek besegítették őt a zsidó gimnáziumba... Ha ő ezek után azt meri mondani a magyar zsidóság publicistáiról, hogy unalmasak és lakájlelkűek van, akkor erre azt feleljük: lehet, hogy unalmasak vagyunk, de ez csak azért van, mert a tanár úr nem elég intelligens ahhoz, hogy megértsen minket. Lakájlelke pedig annak van, aki előbb besomfordál egy pozícióba és azután onnan köpköd azok felé, akik oda besegítették.”

Nem idézünk tovább. Vannak, akik elvesztették minden érzéküket a gondolat s a leírt szó szentsége iránt s mindent, tudást, szellemet is csak az üzlet és hatalom mérlegén képesek lemérni.

Hogy mennyire találó volt a vád Komlós Aladár cikkében, mi sem mutatja jobban, mint az a valótlanág, hogy a zsidó gimnázium, melyben Komlós Aladár tanít, „a kigúnyolt hitközségi vezérektől származik.” Ez a valótlan megállapítás lebecsülmérese az alapító emlékének, kinek áldozatkészsége életre hívta a zsidó gimnáziumot és fumiálása a zsidóság áldozatkész tömegeinek, akiknek hozzájárulásából tartja fenn a hitközség — és nem annak vezetői — a zsidó gimnáziumokat, amint-hogy az ő adófilléreikből tartották fenn a zsidó polgári iskolákat is, míg a hivatott vezetők meg nem szüntették azokat.

Komlós Aladár tehát nem hivatott arra, hogy kritikát mondjon a zsidó sajtó felett, mert ehhez nem rendelkezik elég „sarzsival”. Komlós Aladárnak tudunkkal főiskolai képesítése van, s könyveit jelentek meg, melyekkel a magyar zsidó szellemet gazdagította. Ez azonban, úgy látszik, nem elég „sarzsi” ahhoz, hogy valaki felekezeti kérdésekben szót kérjen. Minthogy pedig ennél magasabb szellemi jogcímet nem találhatunk, önként adódik a magyarázat, hogy a „sarzsi” a vagyonnál, vagy a közéletben elfoglalt hatalmi pozíciónál kezdődik. Egy kis tanár, fizetett alkalmazott: mit beszél az a felekezeti életben?

És hogy merészel kritikát gyakorolni a kegyes pártfogók felett, kik őt állásába „besegítették”? Mi eddig úgy tudtuk, hogy egy állásra való kinevezés nem személyes kegy, hanem egyszerűen kijár az arra hivatottnak, aki tudásával és munkájával maga „segíti be” magát állásába és aki fizetésének ellenértékét teljes egészében megszolgálja azzal, hogy tanít és nevel; ezért kapja fizetését, s nincs kötelezve, ha munkáját tisztességgel elvégzi, arra is, hogy görnyedezve hajbókoljon a hatalmasságok előtt, kik néha úgy beszélnek magukról, mintha kenyéradói volnának egy hálátlan és renitens tanári testületnek, holott ez a testület nagyon jól tudja, hogy kenyéradó gazdája az egész zsidó közösség, melyet szolgál és melynek bizalma nem jogosít fel arra bizonyos vezető személyiségeket, hogy a tanárok önértékét megtörjék, magánvéleményét előírják és velük szemben, szembehelyezkedve a törvényes gyakorlattal is, önkényeskedésre ragadtassák el magukat, mint ez Komlós Aladár esetében történt, ki, noha már régebben kineveztek (ez is a tanügyi világ hatóság közbenjárására történt), az esküt még mindig nem tehette le, noha az iskolafenntartó hatóság a kinevezett

כשר HOTEL BELLEVUE כשר PÖRTSCHACH AM WÖRTHERZEE

Vornehmes Haus unter streng ritueller Leitung / Herrliche Lage direkt am See / Schön, sonnige Zimmer mit Fliesswasser / Vorzügliche internationale Küche

Volle Pension:

Vor- und Nachsaison . . S 9-

Hauptsaison S 12-

Seebad und Garage frei / Geöffnet von Mai bis Oktober / Verlangen Sie Prospekte.

tanártól köteles az esküt kivenni.

Ami Komlós Aladár cikkének tárgya tartalmát illeti, arra ki sem terjeszkedünk. A vádló a cikk egy mondatát, mely szó szerinti idézet a tárgyalat munkából, arra használja fel, hogy denuncálja az író, mint aki vallási tévtanokat hirdet. A finomtollú költőt és esztétát nem tartja elég intelligensnek ah-

hoz, hogy nem mindig önzetlen elme-futtatásait megértse. Mi sem értünk egyet Pap Károly könyvével, s nem mindenben osztjuk Komlós Aladár véleményét sem, de tisztességes és őszinte írásnak tartjuk mindkettejük művét, melyet sem a sértett hiúság, sem a beszállás nem szállíthat le magas színvonaláról.

Dreyfus ezredes

A legvadabb gyűlölet és a legáradó-zóbb rokonszenv ölelték valamikor körül alakját. Írók, tudósok, politikusok harcokak érte és ellene. Kormányokat buktattott meg a körülötte tomboló harc. Regények hőse volt, legendák születtek soráról, milliók ismerték nevét. Most meghalt. 76 éves volt és a legendák hőseit, harcok célpontját, akinek életéből propaganda-anyag lett, csak családjának tagjai kísérték végső pihenőjére. Temetése napján új politikai harcok láza rázta meg a párizsi utcát: kinek jutott volna eszébe Dreyfus Alfréd, az Ördögsgiget foglya, a becsületrend tisztje, akinek hőne az volt, hogy zsidónak született.

De mi is volt tulajdonképpen a híres „Dreyfus ügy?”

1894. októberében Németország javára elkövetett kémkedés gyanújával terhelten letartóztatják Dreyfus Alfréd kapitányt, egy gazdag zsidó kereskedő fiát és ugyanezen év decemberében a katonai törvényszék életfogytig tartó számkivetésének elszenvédésére az Ördögsgigetre küldi. Bűnének főbizonyítéka egy kísérőlevél, mely bizonyos, a párizsi német katonai attaséhoz Schwarzkoppenhoz juttatott okmányok jegyzékét tartalmazza és melynek kézírása egyes szakértők szerint, más szakértők által viszont leghatározottabban cáfoltan Dreyfus vezérkari kapitány, a kémelhárító szervezet tisztjének kezétől származik.

Dreyfus családja az ítélet elhangzása után anyagot kezd gyűjteni Dreyfus ártatlanságának bizonyítására. A családnak elsőnek Bernhard Lazare fogja pártját, aki két írásával akarja Dreyfus ártatlanságát bizonyítani. 1896-ban kinevezik a kémelhárító osztály vezetőjévé Piquart ezredest, aki a perokmányok vizsgálata közben oly adatokra bukkan, melyek súlyos bizonyítékokat jelentenek egy másik tiszt, Valsin-Esterhazy őrnagy ellen. 1897-ben ennek a felfedezésnek kapcsán Dreyfus fivére, Mathieu levelet intéz a hadügyminiszterhez, melyben azt hangoztatja, hogy a szóbanforgó kísérő-

levél írója nem más, mint Valsin-Esterhazy őrnagy. Esterhazyt erre titkos katonai törvényszék elé állítják, mely felmenti.

Ekkor kapcsolódik bele az ügybe Zola, a világhírű regényíró, aki a köztársasági elnökhöz intézett híres „J'accuse” szavakkal kezdődő nyílt levelében megismétli azt a vádat, hogy az igaz bíró Esterhazy őrnagy és a vezérkar reakciós-antiszemita okokból adott az egész ügynek hamis irányt. Zolát rágalmozás címén egyévi börtönre ítélik, a büntetés elől Angliába menekül, Piquartot pedig annak a fáradozásának jutalmául, melyet az igazság kiderítéséért folytatott, eltávolítják a hadseregéből, börtönbe zárják és csak 1899-ben helyezik ismét szabadlábra. Őt egymásután következő hadügyminiszter áll a per revíziójára vonatkozó mozgalomnak útjába és csak 1899-ben érik el George Clemenceau, Jean Jaurés, Josef Reinach és Scheurer-Kästner, a szenátus alelnöke súlyos harcok árán, hogy a perújítás mégis bekövetkezik.

Most szenzációs fordulat következik. A kémiroda egyik tisztje, Henry alezredes kénytelen Cavaignac hadügyminiszter előtt bevallani, hogy ő volt a fogalmazója egy, állítólag Panizzardi olasz katonai attasé által Schwarzkoppenhez intézett levélnek, melyben „a zsidó” szó fordult elő, mely szó csak Dreyfusra vonatkozhatott, lévén ő az egyetlen zsidó a vezérkarban. 1898. augusztus 30-án letartóztatják, másnap öngyilkosságot követ el. Esterhazy Londonba szökik, ahol később bevallja, hogy ő volt a kísérőlevél írója és az okmányok szállítója. Boisdeffre vezérkari főnök lemond. Cavaignac hadügyminiszter távozik állásából. Brisson miniszterelnök a revízió mellett nyilatkozik. 1899-ben Loubet-t, mint a revízió hívét a köztársaság elnökévé választják. 1899. júniusában a semmitőszék megállapítja, hogy azoknak az okmányoknak hamis volt, melyek Dreyfus elítélésétésnél oly jelentős szerepet játszottak „új tényállást” jelente-

nek és elrendeli a perújítást.

Augusztus 7-től szeptember 9-ig tárgyalja a rennesi katonai törvényszék az új Dreyfuss-per, ez alkalommal a legteljesebb nyilvánosság előtt. Közben me-renyletet követnek el Labori, Dreyfus védője ellen. A világ közvéleményének legnagyobb meglepetésére a törvényszék 5 szóval 2 ellen ismét bűnösnek mondja ki Dreyfust és enyhítő körülmények figyelembevételével 10 évi fogházra ítéli. Ugyanakkor közlik Dreyfusszal, hogy ha kegyelmi kérvénnyel fordul az elnökhöz, a kegyelmet meg fogja kapni. Dreyfus barátai tiltakoznak ez ellen, mert az ítéletet örülségnek tartják, de Dreyfusnak nincs ereje a további martíriumhoz. Aláírja a kegyelmi kérvényt és néhány napra rá elhagyja az Ördögsgigetet. Zola, Clemenceau és a többiek úgy megnehezhetlenek ezért a „gyávaságért”, hogy többé nem állnak vele szóba.

1904-ben a semmitőszék új vizsgálatot rendel el és ekkor végre kiderül Dreyfus teljes ártatlansága. 1906-ban megsemmisítik a rennesi ítéletet, Dreyfust visszahelyezik jogaiba és őrnagyi ranggal ismét a vezérkarhoz osztják be, ezenkívül a becsületrend tisztjévé nevezik ki. A világháború után, mint ezredes vonult nyugodalomba.

L. Montefiore a zsidó tragédiáról

Az Anglo-Jewish Association július 14-én tartott ülésén Leonard G. Montefiore elnök megnyitó beszédében párhuzamba vonta a napokban elhunyt Dreyfus ezredes esetét a némt zsidók tragédiájával.

— Mint egészen serdülő ifjú — mondta — feszült figyelemmel lestem a felnőttek ajkairól a Rennesben folyt Dreyfuspör kilátásairól szóló híreket. Emlékezem, milyen hálás megindultsággal emlegették Piquart ezredes és derék társainak önfeláldozását, akik kockára téve karrierjüket, inkább vállalták a börtönt, csak hogy diadalra segítsék az igazságot. Mert akkor sem csak Dreyfusról volt szó, hanem egészen másról.

— A mai Németország, ha bűnbakra van szüksége, már nem elégzik meg egy áldozattal, hanem mindjárt félmillió embert ültet a vádlottak padjára. Elvitathatatlanul szoros rokonsági kötelék van a rennesi hamisított „bordereau” és „Cion hőseinek jegyzőkönyve” között.

A zsidó ifjúság problémája

Hozzászólások Dr. Dénes Lajos főigazgató cikkéhez.

II.

Jánosi Engel József udv. tanácsos pécsi községkerületi elnök: „Mindenki a „köz“-től várja biztosítását...”

A pécsi izr. községkerület illusztris elnöke a „Zsidó Élet” szerkesztőségéhez intézett levelében arra való hivatkozással, hogy mult évben e kérdés kapcsán egy ifjúsági „vezető” azt követelte, hogy az öregeket — a mumiákat — mielőbb el kell kergetni és helyökbé a fiatalokat ültetni, — ő úgyszólván érdekeltnek kénytelen magát tartani, ez okból nem is szólhat hozzá a felvetett

problémához, csak a következőket tartja időszerűnek megjegyezni:

— Én magam, mindig szem előtt tartottam két jelszót: 1. Ora et labora, 2. Hilf Dir selbst, dann wird Dir auch Gott helfen. A mai kor ép az ellenkezőjét akarja: mindenki a köztől várja életének és megélhetésének biztosítását. Persze, ez így sokkal kényelmesebb is...

III.

Dr. Kecskeméti Ármin egyetemi tanár, makói főrabbi: „Igazi életmentés!”

Rendkívül tanulságos cikkben tárgyalja Dr. Dénes Lajos ny. tankerületi főigazgató úr a zsidó ifjúság elhelyezkedésének sorsdöntően fontos és sürgős megoldásra váró ügyét. Az ajánlotta terv igazi életmentés. Igen nagy jelentősége volna a gazdasági és ipari pályákra való felkészülésnek. Hiszen ma már a magánhivatalnok álláshoz is alig tud hozzájutni a zsidó ifjú. És mit remélhet a nem-zsidó intézmények világában? Se szeri, se száma a lesújtó csalódásoknak. A tudományos pályák nem bíznak az érvényesüléssel. Keservesen megigazult Kohelet szava, hogy „nem a bölcsék a kenyér”. Az állásnélküliség átkát, nyomorúságát még fokozottabban érzi a zsidó. De világgért sem szabad a zsidóságnak elfordulnia a szellemi hivatásoktól. Menynyire ragyogó tehetség menne veszendőbe és a zsidóságnak szörnyű társadalmi devalválódása járna a nyomában. A zsidó szellemi rátermettség és tudományszeretet vállalni fogja továbbra is a tudomá-

nyos életmunka mártír-dicsőségét. Kétségtelen, hogy minél több zsidó ifjúnak kellene a gazdasági és ipari képzettséget megszereznie. Megbecsülhetetlen áldásul

IV.

Dr. Berényi Sándor: „Ugy vagyunk ezzel mint a zsufozásig megtelt villamos kocsival”

Divatossá vált az utóbbi években az ifjúság sorsáért való töprengés és a módok keresése, hogyan lehetne a mai súlyos viszonyok között vergődő ifjúságon segíteni. Ámbár semmi kétség nem fér ahhoz, hogy az állásnélküli, illetve állásvesztett korosabb emberek sorsa méginkább sajnálatra méltó, mert aki egyszer állásából vagy kenyeréből kiesőppent haladottabb, de munkaképes korában, annak úgyszólván semmi kilátása nincsen arra, hogy még egyszer talpra álljon és magáról, valamint családjáról gondoskodjék. Elvégre az ifjúság, mint

volt eddig is a Mikéfé. Gazdasági és ipari iskolák alapítása, mely benne van a Főigazgató úr tervében, vagy hasonló tanfolyamok berendezése igen hathatós eszköze volna a segítésnek. De ha így a zsidóságnak kialakulna, föllendülne egy gazdálkodó és iparos osztály nevelése, a nekiindulók mögött is ott settenkednék az „atra cura”, a sötét gond, hogy mi lesz az elhelyezkedéssel. Bizonyos, hogy a zsidó műhelyekre és gazdaságokra lehetne számítani. De meg kell valamiképp szervezni az önálló ipari és gazdasági tevékenység támogatását. A zsidóság vezetőinek buzgalma és hozzáértése meg fogja találni a módját, hogy miképp lehetne egy pénzalapot megteremteni, mely segíellyekkel, vagy altruista kölcsönökkel támogatná a szakiskolákból kikerültek ipari berendezkedését, vagy gazdasági bérlettel való próbálkozását. Már volt szó eféle intézmény megalkotásáról. De akár így, akár másképp, a zsidóságnak még anyagi leromlottságában is lesz akarata és ereje, hogy az ifjúság problémáját megoldja.

olcsóbb és hasznavehetőbb munkaerő, ha nehezen is, de sokkalta könnyebben talál elhelyezkedésre, pályát is változtathat, kivándorolhat, fizikai munkára is képes és mindezek fölött igen számos esetben illethető azzal a szemrehányással, hogy a világháború lezajlása óta keletkezett nagy gazdasági válságban és egyéb gyakorlati antiszemitizmus által létesített gátlások közepette, miért megy olyan pályára, amely túlságosan tiltva van és amelyen a boldogulás lehetősége már eleve kizártnak látszik.

Ezt a pár igazságot azonban nem azért mondom itt, amikor dr. Dénes Lajos tankerületi főigazgató úr bölcs és bátor szavaihoz egy-két ideával hozzászólni bátorodom, mintha nem volnék szívem egész melegevel azon, hogy ifjaink kilátástalannak látszó helyzetén, amennyire csak lehetséges segítsünk, hanem el kellett ezeket a bevezető szavakat mondani és meg kell állapítani, hogy a mai idők nem csupán a fiatalság részére szomorúan küzdelmesek. Kétszerezsen küzdelmes a helyzete a zsidó társa-

TAUBER

PENZIÓ ÉS ÉTTEREM

ABBZIA

(ITALIA)

Elsőrendű orth. kóser konyha, központi fűtés, hideg-meleg folyóvíz, felvonó, erkélyes szobák, tengerre néző ablakkal. Napi penzió nyolc pengő. Clearing. Prospektus ingyen. Felvilágosítás a Zsidó Élet szerkesztőségénél is.

dalomnak, mert reánk tudvalevően nem csupán a világgazdasági válság van kihatással, hanem — különösen Kelet-Európában — egyéb fájdalmas tényezők is befolyásolják boldogulásunk lehetőségét.

Térjünk vissza az e pillanatban legaktuálisabb témához és tegyünk úgy, mintha csupán a fiatalság helyzetének javításáról volna szó annál is inkább, mert hiszen egyes eseteket kivéve, ifjainknak munkához és kenyérhez való juttatása egyúttal megerősíti az egyes családok létfontosságát és sokszor ennek révén feleslegessé is válik az idősebbekről való gondoskodás. De nyomban felvetődik az a lemondó kérdés, hogy vajon általában lehet-e nagyobb mértékben és tervszerűen segíteni a sok-sok munka után epedő ifjainkat? Ha kevés is erre a remény, tétlenül nem lehet nézni a dolgok folyását és igenis az volna a legkevesebb, ha nagyjaink országos konferenciára gyűlnének össze dr. Dénes főigazgató úr javaslata szerint, hogy a teendőket megbeszéljék, megszervezzék és mintegy a központból irányítsák. Azonban ahhoz, hogy ez a konferencia létrejöjjön és ne váljon rengeteg ötletnek zűrzavaros hangyabolyává, az kellene, hogy mindenekelőtt egy tökéletesen pontos statisztika álljon rendelkezésünkre annak megállapíthatása céljából, hogy Csonka-Magyarország területén élő mintegy 500.000 zsidó közül hogyan oszlik meg a népesség korok szerint, hányan vannak nyugodt, biztonságos megélhetésű alapon, hányan vannak a lateinerek és más szabad pályákon, hányan járkálnak közöttünk kétségbeesetten munka és kenyér nélkül. Csakis megközelítően pontos adatok alapján lehet számításba venni, hogy hány egyénen tudna segíteni maga a zsidó társadalom, mert sajnos, máshonnan segítséget nem remélhetünk. Nem hiszem, hogy egy ilyen konkskripció olyan rendkívüli nehézségekbe ütköznék és ne tisztázná az egész helyzetet. Egybevetve azután a kenyér-adók és kenyérkeresők egymáshoz való viszonyát, nem hiszem, hogy jószívvel és jóakarattal ne lehetne elsősorban a leg súlyosabb esetekben segíteni. Ahol pedig a helyzet nem olyan kétségbeesítő, ott egyéb utakat és módokat lehet keresni ifjúságunk ideiglenes elhelyezése érdekében. Csak egy példát mondok itt hamarjában és ezzel talán kifejezésre juttatom egész elgondolásomat: a felsőkereskedelmi iskolát végzett ifjak, akiknek elhelyezkedésük nem sikerül, tapasztalatlanok szerint akárhányan évekig is egyebet sem tesznek, mint állás után ezalagdnak, ahelyett, hogy látva a ne-

hézségeket, hamarosan bármelyik ipari pályára lépnének át, hogy az időt ne töltsék haszontalanul és speciális szakísermirel tudják egy év múlva megkezesni, ha addig azon a pályán, amelyre elsősorban törekedtek, álláshoz jutni sikerült. Ugyanez áll egyéb érettségizett ifjainkra is, de sajnos a legtöbben, akik pedig a mai helyzet tudatában szereztek meg az érettségi bizonyítványt, nem akarnak tágitani, nem akarnak lemondani pillanatnyilag meg nem valósítható terveikről és álmaikról. Ugyszólván senki sem törődik azzal, hogy az általa elfoglalni kívánt pálya terén már évek hosszú sora óta hihetetlen túlprodukció van. Ugy vagyunk ezzel, mint a zsúfolásig megtelt villamoskoocsival: mindenki azt gondolja magában, hogy egy helyet majd csak szorítanak a számára és megindul a tü-

lekedés azért az egy helyért százak részéről.

Kétségtelen, hogy a főiskolai végzettségre áhítozók legtöbbször optimizmussal és jóhiszeműen gondol arra, hogy évek múlva, amikor ő készen lesz, majd csak megváltoznak a viszonyok, ámde szemben azzal a szerencsétlen felekezeti politikával, mely egidőben a numerus clausus ellenhatásaként azt akarta, hogy csak menjenek minél többen a lateiner pályára és a külföldön tanuló túlságos nagyszámú ifjúságot mintegy vallásuk martírjává avatták, fel kell világosítani ifjainkat, hogy a mai helyzet átmenetinek sajnos nem tekinthető és föl kell készülvén lennünk arra, hogy még igen sokáig, talán évtizedekig föl kell hagyni minden reménnyel, amely a régi jóidőket visszahozza.

KÉRDÉS-FELELET

Mégegyszer a Jusztus-per

— Most, miután annak a bünpernek, melyet dr. Justus főorvos hatóság előtti rágalalmazás címén indított az ominózus könyvügyben ellene tett feljelentés retorziójaképpen Stern Samu, Eppler Sándor és dr. Munkácsi Ernő ellen, első tárgyalása lezajlott, érdekelne bennünket, hogy áll az a polgári per, melyet a hitközség indított a könyvek birtokáért dr. Justus főorvos ellen.

— Ennek a pernek egyes fázisai még jellemzőbbek és érdekesebbek, mint a bünper. 1935. januárjában adta be dr. Munkácsi Ernő ügyész a hitközség nevében a polgári keresetet a könyvek kiadatása végett. Az első tárgyaláson a felperes halasztást kért, a bíró új tárgyalási napot tűzött ki, melyet a felperes el is fogadott. Egy nappal a tárgyalás előtt azonban sürgős beadvánnyal fordult a bírósághoz, melyben a tárgyalás elhalasztását kérte, mivel az zsidó ünnepre esik. A bíró kitűzte az új határnapot, ezt a hitközség tudomásul vette, de 24 órával a tárgyalás előtt újra halasztást kért. Ilymódon sikerült az ügyet januártól júniusig elhúzni.

— A június 26-iki tárgyalás megint bővelkedett izgalmas részletekben. Amikor Pálffy bíró ki akarta hallgatni az immár harmadszor odarendelt tanukat, felállt dr. Munkácsi és kérte a tárgyalás elhalasztását azzal az indokkal, hogy a számlák, melyekkel bizonyítani akar, a bírói bíróság előtt fekszenek. Alperes ügyvédje erre kéte a tárgyalás megtar-

tását és a tanuk kihallgatását, miután az elmúlt hat hónap alatt a felperesnek valóban bőven volt alkalma a számlák másolatait beszerezni. Munkácsi dr. erre ingerülten azt a kérdést intézte az alperes ügyvédjéhez, miért oly fontos neki a per befejezése, hiszen a könyvek amúgy is az ő birtokában vannak. Milyen hátsó gondolat rejlik a siettetés mögött?

Justus dr. erre idézte Munkácsi dr.-nak a bünper folyamán tett azon kijelentését, mely szerint a hitközség azért indított bünpert polgári per helyett, mert remélte, hogy így előbb jut a könyvek birtokába. Hogyan igazítható ez össze a polgári perben tanusított állandó halasztási eljárással?

A bíró végre is új tárgyalási határnapot tűzött ki szeptember 6-ra. A tárgyalás befejezése után azonban új, izgalmas jelenet játszódott le. Munkácsi dr. ugyanis a tárgyalás folyamán az alperes által bejelentett tanuk szavahihetőségének gyöngítésére az egyik tanúról, Schönstein Sándor dr. volt kórházi alorvosról azt állította, hogy jogerősen elítélték kommunista büncelekményért. A terembe lépő dr. Schönstein ezt valótlannak jelentette ki, mert szerint ez nem kommunista büncelekmény, hanem sajtóvétség miatt ítélték el és azonnal özszeírta a jelenlevő tanuk neveit, hogy rágalalmazás és becsületsértés címén feljelentést tegyen a hitközség főügyész ellen.

Fleissig Sándor — kegyelmes úr

Szinte magam előtt látom őt, amint rejtélyes mosolyával reagál erre a kis cikkre és a többi hasonlóra. Bizonyára jól esik neki a legfelsőbb elismerés, amely mint ékkő illeszkedik bele a legszélesebb-körü áltaános elismerés gyűrűjébe, de úgy gondolom, hogy az ő állandóan problémákkal vívódó szelleme ezzel is egy új problémát kapott, amelyet sűrűsen igyekszik a maga számára tisztázni. Bizonyára felveti önmagának a kérdést: Több, nagyobb és értékesebb vagyok-e én ma, mint voltam tegnap? Engedje meg, hogy én is próbáljak erre válaszolni.

A filozófus szemében — *talán nem!*
A szociológus szemében: *igen!* Mert ez a kitüntetés olyan, mint a reflektorfény, amelyet a színpadci rendező a művészre vetített, hogy alakját kiemelje, megnövelje, vagy olyan mint a hangsúly, mely a szónak jelentésén felül külön jelentéstartalmat ad. Szociológiai nyelvre lefordítva: *a személy — példává lesz.*

Ezért fontos nekünk — felekezetünk szempontjából is — ez a kitüntetés. Egy férfi, aki felekezetünknek is kimagasló alakja, ilyen példává avatás-ban részesült akire a legfelsőbb helyről mutattak rá: ime a férfi.

Mi zsidók külön is utána mondjuk magunkban: *himmé hois, igen ime a férfi, a zsidó férfi!* Aki naphosszat szakadatlanul, egész lélekkel dolgozik — és utána a szellem világába vonul, — a főkönyvtől a Könyvhöz, a könyvekhez tér meg, ugyan csak egész lélekkel. Milyen kár, hogy felekezeti közéletünkben nem kíván szerepet! Egy ember, egy humanista, akinek a kultúra — étető légkör, akinek a könyv nem csupán egy szép bőrkötés viselője. — egy ember, aki a tudományt és kulturát önmaga egyéniségének is legfőbb értékű alkotó elemeként becsüli — *menyire megbecsülné ezt másokban is!* Mert tudja megbecsülni!

Mennyire kellene nekünk, felekezeti életünkben egy ilyen vezérférjű!

—s—

*

Itt említjük meg, hogy az Angol—Magyar Bank igazgatósága legutóbbi ülésén dr. Mezei Rezső cégvezetőt aligazgatóvá léptette elő. Örülünk, hogy ugyancsak egy ember, aki a kulturának és ideáloknak a szerepmese, és ilyen igaz megbecsülést talál gazdasági munkakörében,

A cionizmus

és a magyar zsidóság

Megjegyzések Sándor Pál cikkéhez

A magyar zsidó közéletnek köztiszteltben álló vezéralakja, Sándor Pál országgyűlési képviselő, nyílt levelet közöl a cionizmus kérdéséről. A levél erős kritikai hangon foglalkozik a pesti hitközség közgyűlésén szerepelt cionista közgyűlési tagok felszólalásaival és szembefordul általában a cionizmus törekvéseivel is. Anélkül, hogy Sándor Pál személyét érinteni vagy kisebbiteni akarnók, úgy érezzük, egyes megállapításait és cikkének egész tartalmát nem hagyhatjuk megjegyzés nélkül, mert beállítását bizonyos vonatkozásban túlzottnak és egyoldalúnak érezzük.

Ez az érzésünk nem onnan származik, mintha közösséget akarnánk vállalni a cionista ideológiával és pártpolitikával. Ez távol áll tőlünk, sőt bennünket a cionizmus elméletétől és gyakorlatától igen mélyreható ellentétek választanak el. Igazat adunk Sándor Pálnak abban, hogy mi magyar zsidók magunkat mindenképp a magyar nemzeti közösség részének érezzük, s hogy hűségünk e föld iránt nem tűr el semminő korlátozást. Úgy találjuk, hogy a cionizmusban világnézeti tisztázatlanságok vannak abban a tekintetben, hogy nem talál megfelelő megoldást azon zsidók nemzeti hovatartozásának meghatározására, akik egybeforrtak jelenlegi hazájukkal és a maguk részéről nem kívánna Palesztinába menni. Az egyetemes zsidóságnak magának is fontos érdeke, hogy minél több ilyen zsidó legyen, hisz Palesztina az egész világ zsidóságának csak igen kis részét képes befogadni. Ezért nem is érdeke a Palesztina-munkának, hogy megnehezítse azon zsidók lelki elhelyezkedését, akiknek számára van hely hazájukban, de Palesztinában nincsen.

Ez a világnézeti tisztázatlanság súlyos teherterele a mai cionizmusnak, de úgy érezzük, hogy a gyakorlat már sokban enyhítette az elmélet hibáit. Maguk a magyar cionisták is egész gyakorlati életükkel példásan teljesítik a magyar haza iránti kötelezettségeket és Palesztinához való ragaszkodásuk

nem megy a magyar haza iránti hűség rovására. A gyakorlat általában abba az irányba mutat, hogy a magyarul érző és gondolkozó zsidóság nem szakad le a magyar nemzeti közösség fájáról még akkor sem, ha a Palesztina-munkához való vonzódása a cionista tábor felé vonja; csak azoknál merül fel ily lelki probléma, akik maguk települnek át Palesztinába, s akik sokszor súlyosan megszenvedik a régi s az új haza közti lelki megoszlásukat, míg egészen beléhelyezkedhetnek lélekben palesztinai otthonukba. Nincs tehát sok értelme annak, hogy a cionizmusban s annak képviselőiben a hazafiúi erkölcs és hűség defektusait fedezzük fel. Bár elméletükkel épp e szempontból nem értünk egyet, fel kell ismernünk, hogy gyakorlatban ezt az elméletet maguk sem követik és nem viselkednek itt Magyarországon sem palesztinai állampolgárok, sem nemzeti kisebbség módjára, noha programjukból logikusan ez következne. A valóság az, hogy érzésük és jellemük általában meghazudtolja saját elméleteiket, amiből persze megint az következne, hogy az elméletet valamiképpen korrigálniok kellene.

Semmiképp sincs igazza azonban Sándor Pálnak abban, hogy a magyar zsidóságnak a cionistákat ki kellene rekesztenie magából, s abban sem, hogy az orthodoxia ezt már megtette volna. Az orthodoxianak természetesen vannak kifogásai a cionizmus elvei és következményei ellen, de azt a bizonyos kirekesztő határozatot az újabb gyakorlat konkrét esetekben nem viszi keresztül.

A Palesztina-törekvések értékét nem lehet azzal sem lezárítani (amint ezt Sándor Pál teszi cikkében), hogy Palesztina nem önálló állam. Ez még nem teszi lehetetlenné zsidó népi otthon megteremtését. Nem áll az, amit Sándor Pál állít, hogy Palesztina angol gyarmat volna. Palesztina angol fennhatóság alatt áll, de nem mint gyarmat, hanem, mint a Népszövetség által Angliának juttatott mandátumos terület. Ez talán gyakorlatilag nem nagy különb-

Dr. Frenkel Bernát valás-tanár zsidó nevelőintézte

VI, Aréna út 84. Telefon 28-8 43 — Internátus a városligeti villanegyedben minden iskolatípus közelében fiuk és leányoknak. *Gyermekek és diákküldő a Bükben, 400 m. Lillafüred fölött, klimatikus gyógyhatású helyen Leánytövis-képző 14 évesnél idősebbeknek, közművelődési és gyakorlati irányú t u f o l y a m o k.*

ség, de mindenesetre elég nagy arra, hogy éppen a túlzó zsidó nacionalisták, a revisionista cionisták fejtsek ki heves agitációt Palesztínának angol gyarmattá való átalakítása érdekében. A zsidó nacionalisták úgy hiszik, hogy Palesztina, mint koronygyarmat alkalmasabb volna zsidó bevándorlásra, mint mostani mandátumos helyzetében. Ezért ezen az alapon nem lehet a palesztinai célkitűzések jelentőségét leszállítani.

Sándor Pál szemére veti a hitközségi közgyűlés cionista tagjainak, hogy hálátlanként a magyar képviselőház zsidó tagjaival szemben. A cionista tagok kritikája lehet megokolt, vagy megokolatlan, de hálátlanságnak már csak azért sem minősíthető, mert a magyar parlament megválasztott zsidó tagjai (Löw Immánuel felsőházi tag kivételével) nem mint a zsidóság, hanem mint egyes politikai pártok képviselői ülnek a parlamentben.

Különös megvilágításba helyezi Sándor Pál a hitközség elnökének működését, mikor szeretetteljes szemrehányást tesz neki azért, mert a cionista tagokat „beengedte” a hitközség közgyűlésébe. Ezzel úgy tünteti fel a dolgot, mintha az elnök kényétől függne, hogy ki kerül be a közgyűlésbe, ki nem. Más helyen lelkesedik az elnök „klasszikus” alkotása, a magyar „zsidó parlament” iránt, de őszintén nem tudjuk, hogyan képviseli el ezt a parlamentet, ha szerinte zsidó képviselőben csak azoknak van helyük, akik egy bizonyos felfogással azonosítják magukat. Az országos politikában semmi esetre sem valjia Sándor Pál ezt a felfogást a parlamentáriszmusról.

Úgy látjuk, a cionizmusban rejülő „veszélyeket” nagyon is túlbecsüli. Ezért nem képes arra, hogy jelentőségéhez mérten számoljon egy zsidó erkölcsi és társadalmi áramlattal, melynek lehetnek tévedései, de amely mégis magába gyűjti a mai zsidóságnak nem éppen legértékeltenebb elemeit. Ha a rosszindulat félremagyarázza (bizonyos programmatikus tisztázatlanságok miatt, melyeket kiküszöbölendőnek tartunk) a cionizmus célkitűzéseit, ne siessünk magunk is a félremagyarázók segítségére. Magunkat üjtjük azzal, ha magyar nemzeti szempontból megbélyegezzük a zsidóságnak egy ma már nem jelentéktelen erkölcsi és szellemi áramlatát, mely munkájának gyakorlati következtetését tekintve nem megy messzebb egy egyetemes zsidó eszmény szolgálatában, mint például az ugyancsak egyetemes katolicizmus, melyet senkinek sem jut eszébe nemzetietlennek bélyegezni.

(Még egyszer hangsúlyozzuk: a cionizmus elméleti programja e tekintetben nem helyes és nem megnyugtató, de gyakorlata általában nem követi a helytelen elveket.)

Ezért teljes nagyrebecsülésünkkel arra kérjük Sándor Pált, revidálja a zsidó cionizmusról, anélkül, hogy ezzel cionistává válnék. Mi sem vagyunk azok, de a cionizmusban a zsidóság erkölcsi megújulásának egy fontos tényezőjét látjuk, melyet semmiképp sem lehet a magyar zsidó közéletből kirekeszteni. Ma már a magyar és a külföldi orthodoxia is más álláspontot foglal el a cionizmussal szemben, mint akkor, mikor elméleti kisiklásai még kirívóbbak voltak és gyakorlati eredményekre alig hivatkozhatott.

A szidra margójára

Mattosz — Mászé

Irta: Dr. Rubinstein Mátyás
szekszárdi főrabbi

„Is ki jiddor néder lőhásém ó hisóvú sövüo leeszor isszur ál násó ló jóchéldövró köchol hájócé mipiv jáásze. — Ha valaki fogadalmat tesz az Örökkévalónak, vagy esküvéssel esküszik, valami kötetést véve magára, ne törje meg szentségtelenül szavát, egészen úgy, mint kijött száján, cselekedjék.” Egészen természetes, hogy az a vallás, amely meghagyja: „Ne hazudjatok!”, amely követeli hívőjétől, hogy szentelje meg magát, szigorúan megköveteli a fogadalomnak s eskünek megtartását is.

És mégis e vallásnak követőivel szemben támadhatott a középkorban az a szörnyen megbélyegző gyanúsítás, hogy megbízhatatlanok esküjükben, s egy új, nem kevésbé szörnyű esküformát eszeltek Izrael fiai számára, amely abból állott, hogy az eskütevő halotti ruhában a frigszekevény előtt, kezébe vette a Tórárt s a legborzalmasabb átkok kíséretében letette az esküt. Ez volt az úgynevezett „zsidó eskü”.

Ez is hozzátartozott Izrael tragikumához. Hogy pedig ilyen balhít támadhatott, a rosszindulat mellett megtalálhatjuk annak okát a Kol-nidré imában, amelynek értelme az, hogy hatálytalanítjuk az előző évben tett s a következő évben teendő fogadalmakat s esküket. De már megmondták a kommentátorok s decizorok, hogy a Kol-nidré nem a társas viszonylatban tett fogadalmakra s eskükre vonatkozik, azok a leglelküismertesebben megtartandók, hanem tisztán az egyéni jellegűekre, amelyek a másokra

semmi vonatkozásban, tehát reá semmi kihatással nincsenek. Az igazság csorbítatlan követése tekintetében Izrael valása nem nagy fenn kívánivalót.

Mattosz-Mászé idejére esik a „három hét”. Gyászheti ezek a zsidóságnak, amelyekben folyt Jeruzsálem borzalmas ostromlása 70-ben időszámításunk után a rómaiak részéről, kezdődve Tamuz hó 17.-én, amikor Titus római hadvezér rést ütött Jeruzsálem várfalán s befejeződik Av hó 9.-én, amikor az ellenség lerombolta a szentélyt. Izrael szemfényét. Legsötétebb gyásznapja ez Izrael felekezetének, amelyet úgy, mint az előbbi, böjttel ünnepel meg.

Példátlan hősiességet és önfeláldozást tanúsított e korokban is a makkabeusok nemzete — de a túlerővel szemben alul kellett maradnia.

A nagyszombati hitközség vizsgálja

„A Zsidó” című ruszinszkói felekezeti lapársunk írja: Ungár S. D. volt nagyszombati főrabbinak Nyitrára történt távozásával már évekkel ezelőtt aktuálisává vált a nagyszombati rabbiszké betöltése, mivel főrabbi hiányában az egyik metsző látja el az iszúr v'hetür kérdéseket, ami természetesen nem elégítheti ki Nyitra abszolút kaschrüsára vágyó közönségét.

Emiatt már régebben két csoportra osztottak a hitközségi tagok. Az egyik párt sürgeti a főrabbiszké betöltését, mert főrabbi hiányában a vallásos élet teljesen lezüllik, ezzel szemben a másik párt a rossz gazdasági viszonyokra való hivatkozással, a jelenlegi krízis folytán uralkodó pénzhiány miatt ellenzik a főrabbi választás napirendre tűzését.

A hitközség vezetősége most salamoni böles határozattal akarja megoldani ezt a gordiusi csomót és pedig úgy, hogy az egyik metsző 35 éves nőtlen fiát jelölik a főrabbi állásra abban a feltevésben, hogy mint nőtlen fiatalember nem igényel magas fizetést.

A hitközség vallásosabb elemei a kérdés ilyen megoldásához nem járulnak hozzá és nemcsak azt kifogásolják, hogy a főrabbijelölt a metsző fia, hanem azt is, hogy nőtlen fiatalemberrel orth. hitközségekben nem szokták betölteni a főrabbi állást.

Az elégedetlen véleménye az, hogy ha voltak is ilyen precedensek a múltban. Nagyszombat tekintélyes hitközségében ennek még sem szabad megtörténnie.

Aki nincs velünk, az ellenünk

— Beszélgetés —

Személyek: 1. A természetes részvénytársasági igazgató 2. A fakóképű állataltalan tanár

— Örülök tanár úr, hogy friss egészségben, kipihelve láthatom viszont.

— Köszönöm, kedves Direktor Úr, bár ezt az üdvözlést a magam részéről csak úgy fogadhatom, mint a fogorvosnak azt az ígérését, hogy fájdalom nélkül húz fogat. Nekí nem fáj. Örömmel konstátálom, hogy Ön nagyszerűen kipihente magát és friss egészségben tért vissza.

— Nem akarok azzal válaszolni, hogy „már megint kezdí?!” Különbén most az eseménytelen nyári időnyben fel akarom használni az alkalmat, hogy megkérdezem már egyszer: tulajdonképpen miért is ölik maguk folyton egymást, már mint a „Zsidó Élet” és — hogy az Ön szavaival éljek — az Egyakarat, meg a Führeri elv megszemélyesítője és mindazok, akiket maguk e megjelölések alá foglalnak. Szóval: miért a harc?

— Szívesen felelek rá, de előbb engedjen meg egy kis helyreigazítást a kérdés feltevéséhez. A boldogemlékeztű nagy magyar humorista, néha való jó Sipulus egyszer egy vidám korelátat ilyenformán kezdte: Ketten voltak a szobában, én meg egy darab sajt. Ellen-tétes állásponton voltunk: én meg akartam emni a sajtot, ő nem akart megenni engem. Ilyeténképpen vagyunk mi is a mi ellenfeleinkkel: mi nem akarunk senkit sem megenni, nem utolsó sorban azért, mert nem is olyan nagyon ennivalóak. Dehát a harc keletkezését szívesen elmondom.

— Kíváncsian hallgatom.

— Hát „kezdetben vala” — hogy ne nagyon messze kezdjem — a nevezetes községkerületi, illetve országos irodai elnöki választás. Mi akkor az ellenzékhez tartoztunk. Nagyon jó társaságba kerültünk: együtt voltunk Buday-Goldberger Leóval, Dembitz Gyulával, Demény Aladárval és még másokkal, akik időközben, titokzatos pszichológiai útvesztőkön át, arra a belátásra jutottak, hogy nem volt igazuk, amikor azért harcoltak, hogy a pesti izr. hitközség elnöke ne lehessen egyszersmind az Orsz. Iroda elnöke is, mert ez erkölcsileg inkompatibilis. Most már mind ott vannak Stern Samu táborában. Aminthogy Sándor Pál is keresztülment ezen „az urak színváltozásán.” Néhány évvel azelőtt még az ország színe előtt egy parlamenti beszédében olyan lesújtó kritikában részesítette a Führer közigazgatási tevékenységét, hogy elkép-

zelhetetlen volt őket többé egy táborban látni. De az isteni sugallat csodákat művel: fehérnek tudja láttatni a feketét, egyenesnek a görbét, báránynak a farkast. Sándor Pálnak is egyszerre nemcsak, hogy skrupulusai nem voltak az inkompatibilitással szemben, hanem egyenesen szent meggyőződésékként hirdette, hogy kizárólag és egységyedül Stern Samu az az Istentől elhivatott férfiú, akinek kezébe a magyar zsidóság sorsát le kell tenni. Nem sokat teketóriázott és megcsinálta Stern Samunak a többséget. Olyan erőteljes kezelésével a parlamentáris módszereknek, amilyenre nem hittük volna őt képesnek, mert ellentétben állott liberális és demokratikus parlamentáris elveivel és multjával. (Három évvel utóbb mint a parlament korelnöke, megmutatta azután, hogy tud ő másképp is elnökölni.) Ebbe az elnöklésbe azután mi belebuktunk.

— No, de hogy lett ebből a harc a kancelláriával?

— Hát ez nagyon mulatságos. A kancellária vezetőjével a Goldberger-párt egy tréfás tagja elhitette, hogy a harc célja tulajdonképpen az ő megbuktatása volt. S ő ezt, miután a győző párthoz tartozott, szívesen el is hitte. Ezért továbbra is nyeregben tartotta korteshadát és a Führeri tekintély gondolatlanul táborát (az előjáróktól le a sameszekig), hogy elnyomjon minden kritikát és megriasszon minden önállóan gondolkodót, aki esetleg a maga szemével lát és a dolgok mögé is tud nézni. Ezért voltunk mi kellemetlenek, mert már első megszólalásainkkal is elárultuk, hogy felismerjük az Egyakarat „nagy koncepcióját.”

— Miféle nagy koncepciót?

— Hát a hatalmi koncentráció nagy koncepcióját. Ez is az Egyakarat gondolata volt, vagy legalább is ömentette át a Léderer-érából. Akkor annak felekezétpolitikai célja volt. Már akkor is megvolt a budapesti nagy hitközség gondolata. Ennek is, valamint az Orsz. Iroda konkurensül akkoriban létesült „Hit-

községek Országos Szövetségé”-nek is az volt a célja, hogy gyöngítse és feleslegessé tegye az Orsz. Irodát, amelynek akkori vezetőjével, Dr. Mezey Ferencsel, Léderer Sándor elnök és ellentétben állott. A motor és a spiritus rector akkor is az Egyakarat volt, aki egy kézbe, a pesti izr. hitközség elnökének kezébe akart központosítani minden hatalmat és befolyást a felekezeti életben. De ezt most a Stern-Goldberger választás eldőlte után már egyszerűbben lehetett megcsinálni. A Hitközségek Országos Szövetségére már nem volt szükség, mert az Orsz. Iroda elnökségét a Pesti Izr. Hitközség elnökével töltötték be.

— Nem látom még, miért volt erre szükség? Nem látom a „nagy koncepciót”.

— Mindjárt meg fogja látni. A Pesti Izr. Hitközség elnökének egyetlenegy félelmetes nagy problémája volt. Nem a hitélet elmélyítése, nem a harc az antiszemitizmus ellen, nem a zsidó kultúra, nem a zsidó ifjúság stb. problémái. Ezek nem is olyan félelmetesek, ezekről lehet szépen beszélni, nagyokat ígérni és ezzel a maga és mások háborgó lelkiismeretét megnyugtani. De ott volt a Pesti Izr. Hitközség gazdasági helyzete! Itt nem használt a beszéd! Itt valamit tenni is kellett! S hogy tehessen, ellenállás és gáncsvetés nélkül, ezért kellett az Orsz. Irodát a pesti hitközségnek kiszolgáltatni. Most már jöhetett a nagy koncepció, mely két részből állott: Minthogy a bevételeket fokozni olyan hamar és könnyen nem igen lehetett, sürgősen le kellett faragni a kiadásokat (elsősorban az alkalmazotti fizetéseket), másrészt pedig áthárítani a terhekből, amennyit csak lehet az ország többi hitközségeire. S minthogy itt leginkább az Orsz. Iroda fejteteit volna ki ellenállást, ezt már eleve lehetetlenné tették a közös elnök által. Azután pedig jó fel volt használható e célból a statutumok elavultsága és szükséges felrészítésüknek és modernizálásuknak már régen kísértő gondolata. Azon a címen, hogy korszerű statutumokat kell már alkotni, paragrafusokba törték a többi hitközségek önállóságát, amelyek így nolens-volens átveszik a pesti hitközségek terheinek jó részét. Ez volt tehát a nagy koncepció: spórolni és mások jóvedelméből elvenni. Hogy a spórolásra rámegey 1—2 iskola, hogy le-sorvad jónéhány egzisztencia és hogy a „nagy koncepció” másik felére rámegey a hitközségek közötti békés egyetértés és megbomlik a neológ zsidóság egysége — mit tesz az?! A földög, hogy a magas kancellária szándékai megvalósuljanak.

— Hát ezt értem és ezek alapján értem azt is, hogy maguk támadták ma-

Megjelenik!

MAGYAR ZSIDÓ KÖZÉLET

1905—1935

gát az elgondolást és a megvalósítási kísérleteket is. De nem magyarázta meg azt, amit folyton hangoztat, hogy hogyan következnek mindebből az Egyakaratnak és az ő influálására magának a Führenek az az állítólagos törekvése, hogy magukat elnémissák.

— Következni józan ész és ép közéleti morál szerint nem is következnek. De a valóság mégis az, hogy ők maguk mondják és ígérik folyton. A kritikát nem tűrik. Nem bírják el, ha valaki a kártyákba lát, és különösen nem azt, ha valaki nem hódol meg kényre-kedvre nekik. Ezért kellemetlen nekik a „Zsidó Élet” és ezért próbálnak életére törni, mert az egész magyar zsidó közéletben egyedül mi merjük megmondani véleményünket, amely pedig nem a kancelláriai Egyakarat sugallatára alakul. Ők az ellenvéleménnyel szemben csak a következő metódust szokták alkalmazni: ráfogják, hogy személyeskedik, tehát el kell tiporni. Mi emlékezzünk valahonnan erre a módszerre. Ha nem családunk, a bolsevikiek cselekedtek így. Valamint-hogy tőlük ered az a jeles közéleti elv is, amelyet mostanában az Egyakarat által szervezett és állandósított kortézia vall és hirdet: „Aki nincs velünk, az ellenünk!”

— De még nem vagyunk készen, kedves Direktorem, rá kell még mutatnom arra is, hogy a koncentrált hatalom kiépítésében hogyan erőszakoskodnak az ellenzéki meggyőződésűekkel szemben, hogyan adnak példát az antiszemitizmusnak arra, miként kell a zsidósággal elbánni és hogy mindezt hogyan ejtik el a „hitélet elmélyítését és a felekezet autonómiájának kiépítését” hazudó színialak mögött! A kulisszák mögött a „katonaságnépség”-en kívül egész sereg rendező, diszletező, sűgő és kútmérgezés-szakértő áll a Führe és az Egyakarat rendelkezésére. Ott táplálkozik a nem mindig szigorúan rituális „húsos fazekak” körül az önmagunkhoz — saját dicsőségünkre és másokhoz — az illetők diszkreditálására megrendelt, illetve iratott levelek tulajdonképeni „népszerű” és „nagytekintélyű” feltalálója is. Am erről majd legközelebb!...

SPECTATOR

TAGADJÁK, DE IGAZ,

hogy a zajos derűtséget váltott ki a napokban a tipikus hódoló és tiltakozó levélforma feltalálójának ügyes trükkje, hogy önmagához intézetett levélben mondatott magának misebérachot a nagy nyilvánosság előtt „közhaszni” működéséért. A levél állítólag azokat a tuskéket volt hivatva kigyomlálni, melyeket a pesti hitközség legutóbbi közgyűlésén megkísérelt felszólalás alkalmával felharsant „Eláll!”-kiáltások dőftek valakinek érzékeny lelkébe...

MARTIN BUBER :

Feleletmondások*

1.

Fordította : Dr. Gedő Simon

A zsolttárban

Rabbi Baruch a harmincadik zsolttárban e verset mondta: „Örökkévaló, én Istenem, fohászokdram hozzád” és félbeszakította: „Én csupán Tehozzád! kiáltottam, nem azért, hogy meggyógyíts, hanem, hogy hozzád jussam.” S folytatta: „És te meggyógyítottál, — te pedig meg akartál gyógyítani” És megint mondta a verset: „Hozzád Örökkévaló kiáltok fel” és félbeszakította: „Ha közel vagyok Istenhez és vele szemtől szembe vagyok, akkor csak hozzá kiáltok és ő felel nekem.” S folytatta: „és az Úrhoz könyörgök, — ha azonban távol vagyok Istenről és ő rejtve marad előttem, akkor könyörgőm kell hozzá.”

A beteg láb

A canzi Rabbi Chajim ifjú éveiben a ropsici caddik tanítványa volt. Imádkozás közben nagy ájtatosságában mind a két cipőjével dörömbölni szokott. Azonban egyik lábára sántított. A caddik felesége egyszer végignézte, miképpen imádkozik Rabbi Chajim és férjéhez fordulva így szólt: „Micsoda rossz ember vagy te! Hogy hagyhatod, hogy a beteg lábával ezt tegye? Ugyan szólj neki, hogy csak az ép lábával dörömböljön!” „Háiba szólnék”, felelte a caddik, „hiszen ő, ha imádkozik, sohse tudja, hogy az ép, vagy a beteg lábával dörömböl-e.”

*) Szemelvények Martin Buber „Die chassidischen Bücher” (Verlag Hegner, Helleran) „Das verbogene Licht” című részéből.

TAGADJÁK, DE IGAZ,

hogy a derűtséget nemsokára riadalom váltotta fel arra a híre, hogy a palesztinai akció irányítását az Országos Irodára szeretnék bízni. Talán elég volna már a hatalmi pozíciók egy kézbe való halmozásából? Aztán meg minden okunk megvan arra, hogy ne bízzunk az Iroda pártatlanságában. Tetszik tudni: túlságosan közel van a pártirodához...

TAGADJÁK, DE IGAZ,

hogy Siófokon a Sió csendes, de annál hangosabb a Kaszinó környéke, ahol esténként — löchöröd Sábhosz: péntek esténként is — felekezeti életünk ismert kitűnősége adja a bankot...

Nahardea utcái

Rabbi Salom, a nagy maggid fiának, az angyali Ábrahámnak fia, így szólt:

Egy csillagvizsgáló bölcsről beszéli a talmud, hogy a memybolt pályái olyan világosak voltak előtte, mint lakóhelyének, Nahardeának utcái. Vajha elmondhatnók magunkról, hogy lakóhelyünk utcái világosak előttünk, akár az ég-bolt pályái! Mert ebben a legalantibb világban, a testiség világában a rejtett istenlétet felcsillantani, ez a nagyobb dolog.

Az ör

Ropsicban, Rabbi Naftali városában, a gazdagok, kiknek házai magányosan vagy a helység végén állottak, embereket fogadtak, hogy éjszaka örködjének birtokuk felett. Mikor Rabbi Naftali egyszer késő este a várost szegélyező erdő szélén sétálgatott, találkozott egy ilyen ide-oda járkáló örrrel. „Kiért járkálsz?” kérdezte tőle. Ez megfelelt, de szintén megkérdezte: „És te, rabbi, kiért járkálsz?” E szó nyílként érte a caddikot. „Most még senkiért sem járkálok”, mondotta nagynehezen, aztán hallgatva lépdelt sokáig fel s alá az ember mellett: „Akarsz-e a szolgálom lenni?” kérdezte végül. „Szívesen”, felelt amaz, „de mi lesz a dolgom?” „Hogy emlékeztess” mondta Rabbi Naftali.

3 SZÓ CSUPÁN
SIRKŐ LÖWY-NÉL BUDÁN

II FŐ UCCA 79. TELEFON: 51-5-81.
KÜLÖN NAGY LERAKAT
ALKALMI VÉTELEKBŐL
LEGOLCSÓBB ÁRON

II., ZÁRDA U. 3
Margit körút sarok

A Zsidó Élet

minden magyar zsidó lapja
Fizessen e16!

HIREK

NAPTÁR

Julius 27, szombat — Támuz 26 (Hetzszakasz: Máttósz — Mászé, háftóra; Simmudóvar, Jeremiás 2 f. 4-3, f. 4, Ujhold-hirdetés, 1 Perek, szombat kimen.: 8 14), — jul. 28, vasárnap — Támuz 27, — jul. 29, hétfő — Támuz 28, — jul. 30, kedd — Támuz 29 (erev ros-chodes, jom kippur koton), — jul. 31, szerda — Áv 1 (Roschodes), — aug 1, csütörtök — Áv 2, — aug. 2, péntek — Áv 3 (szombat bejöv.: 7.20), — aug. 3, szombat — Áv 4 (Sábbosz cházon, hetizsakasz: Dövörim, háftóra: Cházon Jósajóh, Jes. f. 1, f. 1-21, 2 Perek, szombat kimen. 8.05), — aug 4, vasárnap — Áv 5, aug 5, hétfő — Áv 6, aug. 6, kedd, — Áv 7, aug. 7, szerda — Áv 8 (erev tiso-beov, Echo), aug 8, csütörtök — Áv 9 (Tisó-böov, Kinnóth), — aug. 9, péntek — Áv 10 (szombat bejöv.: 7 09).

— A Zsidó Élet olvasóit ezúton is tisztelettel kérjük, hogy a lejárt előfizetéseket megújítani, illetve az előfizetési díjakat kiadóhivatalunk (Budapest VII., Mátyás tér 17. címére eljuttatni szíveskedjenek.

— Tiso-böov. A tiso-böov előtti kilenc napot szigorított gyásznapiul hústalan napoknak rendelte a hagyomány. A tiso-böov előtti szombatot a háftóra első szaváróli: chazán (látomás), sábbosz-chazánnak nevezzük. A tiso-böovi esti istentisztelet halkán, gyászistentisztelet módjára kezdődik. A gyász hangulata külsőleg is megnyilvánul, amennyiben a frigysek-rényről eltávolítják a kárpitot. Az ima után a földre ülnek s az elémádkozó a hagyományos bús gyászmelódiával elénekli Echo megill'ját, amelyben Jeremiás próféta, mint szemtanú, szivfacsaró, megrenűtő leírását adja Jeruzsálem pusztulásának. A reggeli istentisztelet ugyancsak halkított, gyászos modorban folyik. Az ima bevégeztével ismét földre ülnek az emberek s eléneklik a „kínószó”, amelynek befejező részét Juda Halavínék, a nagy költőnek mélyezésű gyászénekei alkotják.

— Előléptetés. A kormányzó a válás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére dr. Dercsényi Móricot, a Ferencz József Országos Rabbiképző Intézet kitűnő classica filológia professzorát, 1935. július 1-i hatállyal, az állami középiskolai és velük egy tekintet alá eső többi tanár részére megállapított és az állami rendszerű VI. fizetési oszt. 3. fokozatának megfelelő 10. fizetési fokozatban kinevezte.

— A XXII. községkerület (r. Biedl Sam. elnök vezetésével Makón tartott közgyűlését ünnepélyes istentisztelet vezette be, melyen dr. Kecskeméti Ármin főrabbi kifejtette, hogy az új egyházi kormányzatnak nem szabad üres vázának maradnia, hanem gyümölcsöző, méltó zsidó élet horcozója legyen. Dr. Biedl elnök a közgyűlés megnyitása kapcsán tiltakozott a zsidók ellen megnyilvánuló igazságtalan közhangulat ellen, majd ismertette a községkerület elmúlt évi működését. Jelentéhez dr. Herczog Henrik, (r. Silberfeld Jakab főrabbi és Steiner Ferencz szóltak hozzá, azután elfogadták a pénztári jelentést és megalkotották a községkerületi bíróságot. Dr. Dózsa Ferencz makói hitk. elnök határozati javaslatát a Pro Palesztina Szövetségnek nemcionista tagokkal való kiegészítése érdekében, (r. Herczog Henrik, dr. Vida Sándor, Sebestyén József, Steiner Ferencz, és dr. Durchschlag István felszólalásai után egyhangulag elfogadtak. Dr. Schwartz Anzor battonyai elnök a rabbiképzés reformját sürgette, majd elfogadták dr. Pap Róbert határozati javaslatát is a papoknak a napi politikától való tartózkodása tárgyában, (r. Kertész Béla és dr. Adier Ignác gyulai főrabbi felszólalásai után és ezzel a közgyűlés dr. Biedl elnök záró szavaival véget ért.

— Dr. Bakonyi László: „A közoktatásügyi igazgatás újjászervezése”. Nagyon kevesen tudják és látják tisztán, hogy mit jelent a régi állapothoz képest a közoktatásügyi igazgatásának újjászerve-

vezése, a Lex Hóman, amely nemrégiben emelkedett törvényerőre. Főképp azért nem látják ezt tisztán, mert az új organizáció megtartotta ugyan a főigazgató nevet, de ennek jog-, munka- és hatáskörét a régihez képest teljesen megváltoztatta. Az új törvény alapos megismerése szempontjából nagy szolgálatot tett az érdekelt és az érdeklődő köröknek dr. Bakonyi László, a Magyarországi Izraeliták Országos Irodája kitűnő és nagy-képzettségű főtitkára, azzal a kis tanulmányával, amely „A közoktatásügyi igazgatás újjászervezéséről szóló törvényjavaslat” címen jelent meg a közlemeltben. A jeles kis füzet bevezetőül rövid történeti ismertetést adja az oktatásügyi igazgatás fejlődésének Magyarországon, majd részletesen ismerteti az új igazgatási szervezetet, mindenütt rámutatva a felekezeti életnek, illetve oktatásügynek érdekkörét érintő vonatkozásokra. Kívánatos volna, hogy felekezeti oktatásügyünk összes pedagógus és nem-pedagógus tényezői alaposan áttanulmányozzák Bakonyi nagyszerű tájékoztató kis tanulmányát.

— A MIKÉFE köszönete. A Zsidó Élet nagytekintélyű szerkesztőségének, Budapest. A Magyar Izr. Kézmű- és Földművelési Egyesület f. évi július 1-én tartott közgyűlésének határozatából hálás köszönettel adózunk a nagytekintélyű Szerkesztőségnek, egyesületünkkel szemben tanúsított ama nemes készségéért, mely lehetővé tette, hogy jótékony célú intézményeinkre vonatkozó közleményeinket nb. lapjukban közölték. Amidőn ezt a nagytekintélyű Szerkesztőséggel van szerencsém közölni, kérjük, fogadják, úgy a magunk, valamint szegénysorsú és árva védeceink mély halálját és bensőséges köszönetét. Intézményünket és annak árváit a nagytekintélyű Szerkesztőségnek további kegyes pártfogásába b'jóindulatába ajánlva, vagyunk kiváló tisztelettel és igaz nagyrabecsüléssel: Budapest, 1935. július 7. A Magyar Izr. Kézmű- és Földművelési Egyesület Igazgató-Választmánya: dr. Stein Emil elnök, Klein Gyuláné társelnök, Kertész Odón igazgató.

— Rabbi Mose Teitelbaum Jahzeitja. Julius 29-én (Támuz 28.) lesz Rabbi Mose Teitelbaum, a nagy sátoraljai helyi caddik halála évfordulója. Sírját, mint minden évben ezúttal is bizonyára nagy számban fogják felkeresni hívei és tisztelői, hogy imádkozhassanak hamvai fölé. A nyíregyházi gazdasági vasút és a Bodrogközi kisvasút 50 százalék, a MÁV ha 8 személy jelentkezik egy állomáson Sátoraljai helybe való utazásra 20 százalék és ha 25 kíván egyszerre a járvaitra utazni, 33 százalék menetdíj-
ked-

A budai Izraelita Hitközség választási bizottságától.

3. szám.

v. b. 1935.

HIRDETÉNY

a választási névjegyzék közszemlére kitételéről.

A választási bizottság által összeállítandó választói névjegyzék a szabályzat 14 §-ának megfelelően

1935 évi július 29-től augusztus 5-ig a hitközség irodájában (II. Fő u. 12. I. em. 8.) közszemlére lesz kitéve és hitközségünk minden egyes tagja által a hivatalos órák alatt (d. e. 8—2-ig) megtekinthető.

A névjegyzékből történt kihagyás vagy jogosulatlan személynek abba történő felvétele ellen minden hitközségi tag felszólalhat.

A felszólamlás a választási bizottság elnökéhez írásban intézendő és legkésőbb 8 nappal a jegyzék közszemlére tétele után a hitközség irodájában benyújtandó.

Ezen határidőn túl beadott felszólamlások figyelembe nem vétetnek.

Budapest, 1935. július hó 28.-án.

A választási bizottság.

vezményben részesíti a zárandókat. A kedvezményes jegy, amely menettérti, 25-30-ig érvényes.

— **A margittai főrabbi esküvője.** Fényes külsőségek között ment végbe jul. 2-án Dunaszerdahelyen Weinberger Márton margittai főrabbi esküvője Weinberger Hillél dunaszerdahelyi főrabbi egyetlen leányával. Az esküvőt megelőző estén a dunaszerdahelyi hitközség tagjai, a jesiva növendékei, a tüzoltóság fáklyásmenettel, lovasbandériummal várták a vőlegényt és kíséretét, a fényesen ki-
világított diadalkapu előtt. Friedmann Salomon rahói főrabbi végezte az esketést, majd a lakodalmi vacsorán Friedmann rahói, Kaufmann margittai, Baum gutai, Lefkovits komáromi és Vorhand nyitrai rabbik köszöntötték az új párt, Gombó Simon pedig a margittai hitközség jókívánásait tolmácsolta. Schwarz Judaszavai után Weinberger Hillél főrabbi, az örömapa beszélt.

— **Dr. Goitein Zsolt: Az én zsidóságom** (Újpest, 1935.). Ez a könyv szubjektív módon mond tudományos igazságokat aktuális zsidó problémákról. Eredeti állításban mutatja be a zsidókérdést, melyben kizorítási folyamatot lát. Az asszimilációról és a nemzeti kérdéssel is új közölni valói vannak. Újszerűségével és eredetiségével hat továbbá az a mód, amellyel az olvasót eligazítja a zsidó pártzsongelben és amellyel kimutatja, hogy a program nem lényeges ismertető jege a pártnak. A zsidó nevelés kérdése és Majmuni XIII. hitkeike is új megvilágítást nyer dr. Goitein Zsolt könyvében, mely külön fejezetet szentel a cionizmus dióhéjban előadott történetének. Aki a zsidóság mai helyzetét, problémakörét meg akarja ismerni, az olvassa el dr. Goitein Zsolt könyvét: „Az én zsidóságomat.”

— **Kook Jeruzsálemi főrabbi állapota súlyos.** Jeruzsálemi jelentések szerint Palesztina askenázi főrabbi, Kook állapota az utóbbi időben némileg javult, de a dr. Desatti párisi professzor jelenléte tartott orvosi konzilium jelentése szerint még mindig aggodalomra ad okot a nagybeteg állapota.

— **Új ipariskola Jeruzsálemben.** Az Alliance Israélite jeruzsálemi ipariskoláját több évi szünetelés után újból megnyitják. 120 növendéket vesznek fel, 60-at fagyasztásra, 60-at elektrótechnikára és fényipari ismeretekre oktatnak.

— **12 éves zeneszerző.** Rómából jelentik, hogy a cremonai színházban egy 12 éves zsidó komponistának, Giorgio Levinek kantátéját adták elő óriási sikerrel. A napasajtó rendkívüli elismeréssel emlékezik meg az ifjú szerző képességeiről.

A Kabbala lényege és története

Irta: Dr. SILBERFELD JAKAB békéscsabai főrabbi

IV.

Több megfigyelés oda végződött, hogy ámbár a zsidók nem voltak a filozófia terén produktívak, nem teremtettek semmi újat, hanem csak a más nemzetek böleseletét oltották bele a saját valástudományuk komplexumába, mégis az emberi gondolkodás történetének három nagy korszakánál, három új horizontnak a feltárulásánál három zsidó áll, mint az új áramlatok megmozgatója, még pedig alexandriai Philon, Salamon, ibn Gabirol és Báruch Spinoza. Mindhárom előfutárja a zsidóságban egy-egy újabb misztikának egy-egy újabb kabbalának. Philon a H. C.-beli görögül író művelt zsidó, akiben zsidó szellem találkozik a görög szellemmel. Az allegoria mestere, aki már magában bizonyos fénybe vonja a gondolkodását. De a neoplatónikus eszmék elfogadása által, amelyek szerint Istenből középlenyek emanálnak, szívárognak ki, amelyek Isten és az ember között foglalnak helyet, továbbá a logosz teóriájában, hogy az ige, mintegy Isten gyermeke lett és így az ember is Istennek eggyé vált, bizonyos kabbalisztikus ízt kölcsönöz neki, úgy hogy Karpelesz zsidó irodalom-története kimondja, hogy minden csak félig-meddig értelmes kabbalisztikus könyv egyszerűen a filói szimbólikából egy hozzávetőleges fogalmat ad.

A XI. században élt Salamon ibn Gabirol ugyancsak a neoplatónikus filozófia varázsa alatt állott, amelyhez még mint saját gondolatát, az akarat eszméjét fűzte. Az akarat mint mozgató és teremtő hatalom. Az oly korán elhunyt Kaufmann professzor posthumus művében: Tanulmányok Salamon ibn Gabirolról először is azt közli, hogy a 13. századbeli kabbalában mindenesetre ibn Gabiroltól származó gondolatöreg él, bár ezt lehet közös forrásra, neoplatónikus és pszeudepigraphikus irodalomra is visszavezetni, amint ezt egy legújabb munka: a Jul. Guttmann zsidó vallásbölesészete is

megjegyzí. Minden létezőt három kategóriára vezet vissza: Az első substancia, (Isten) matéria és forma (világ) és az akarat mint közvetítő. A halhatatlan Kaufmann Gabirolnak összes vallásos eszméit egy fölfedezett filozófiai költeményében látja összesűrítve, amely így hangzik fordításomban:

*Egyetlenem te, kiben szerelmem
összpontosul
Szívet, lelket, vagyont végy tőlem
zálogul
Megoldani Isten művének rejteljét,
Eszed bátorsággal előre nyomul
Oly mély az és oly széles a határ,
Hogy senki benne véget nem talál,
Te csak tovább kutassz az ok után
Megmondom, amit hallottam, neked
Titkom felett majd töprengj*

*makacsul
Bölcs ige: a mindenség alapjait
Szármatatni Isten karjaiból.
Mint szerető, aki barátjárt cped,
Kéri, hogy az árnyat, a való
szármalyja túl.
Talán hogy Isten végett létesült*

*a világ
Ez tünik ki a látnok szavaiból.
Ez válaszom, a te velős érved
Szolgáljon neki erős támaszul.*

Végre a harmadik oszlopa a kabbala filozófiai világnak, aki mint zsidó, egy új korszaknak volt a heroldja, a maranoszivadék, Báruch Spinoza, akinek tanításait is vagy misztikus, vagy racionalista irányban használták fel. A vallás bölesészete c. munkámban elmondom, hogy nála az Isten a legfőbb substancia, mely módusai által nyilatkozik meg és ezek nem egyebek, mint a gondolat és a kiterjedés. Azt is megjegyzem, hogy ő úgy beszél Istenről, mint a bolos, aki kirkatába jó árut helyez, de bent az üzletben silány hamisítványt árul. De ha még a kabbalának is filozófiai alibi gyanánt szolgálhat Spinoza bölesészete, már akkor illik róla több tisztelettel beszélni. Alexander Bernát azzal menti Spinozának a zsidóságtól való elpártolását, hogy az amsterdami zsidó hitközség, amíg előbb maranoszokból állott, vágyódott az iránt. Mint keresztény zsidónak érezte magát, de amikor zsidóvá lett, érezte a százasos kereszténység beidegződött dogmáinak és világnézetének szilárdan ott maradt emlékéit és a kettő úgyszólván közönbösítette őket és csak a mások iránti tekintet miatt ragaszkodtak a zsidó hitnek formáihoz. Tehát Spinoza atheizmus nem az ő szivtelenségének, hanem a történelmi tényezőknak az eredménye.

AZ ÉN ZSIDÓSÁGOM

dr. Goitein Zsolt könyve.

Aktuális zsidó problémákat tárgyal.
(Zsidó kérdés, asszimiláció, pártok, zsidó nevelés, a cionizmus története stb.)

Ara: 150 pengő.

Kapható a szerzőnél:

UJPEST, NYÁR UTCA 12.

a pénz előzetes beküldése ellenében.

Zsidó iskolák pusztulása

A „Zsidó Élet” legutóbbi száma elszomorító képet festett a magyar zsidóság élé iskoláiról, a mi iskolamestereink egyik büszkeségének Szabó Adolf igazgatónak, hiteles statisztikai adatai alapján. Ugyanerre a katasztrófára hívta fel a figyelmet sivatárdi Zöld Mór tábornok is, aki utóbbi időben hivatalos kiküldetési során szerzett érzésben lesújtó tapasztalatokat.

Ma egyszerre két helyről is érkezik hozzánk reflexió a tragikus beszámolókra:

I.

Mi lesz a körmendi zsidó iskolával?

Ugyanebben a tárgyban Löwy Hermann, a körmendi hitközség jegyzője nyílt levelet intézett az Orsz. Izr. Irodához. Hitközségem vezetősége — mondja a nyílt levél — már több mint négy év óta foglalkozik ezzel a kérdéssel, de ezen óta alatti megnyugtató választ sehonnét sem tud kapni. Hogyan van az, hogy Kecskemét 1567, Zalaegerszeg 1657 és Keszthely a 987 lélekszámával nem képes egy zsidó iskolát fenntartani és ezekkel ellenkezően az én hitközségem az ő 463 lélekszámával még mindig fenntartja az iskoláját?

Az 1931. évi április 4.-én 502/1931. sz. a. kelt Tanfelügyelői leirat közölte a hitközségemmel a Nméltóságú VKM. Ur 800-113/1931—VIII. számú abbeli rendeletét, hogy iskolánktól az 1930. évi XLVII. t.-c. 15. §-ában nyert felhatalmazás alapján az államsegélyt megvonta; egyben nyilatkozattételre hívta fel az iskolafenntartó hitközségem vezetőségét, hogy az államsegély megszüntetése után is fenn kívánja-e tartani az iskoláját, vagy lemond-e annak fenntartásáról, mely utóbbi esetben a tanító megkérdendő, hogy mik volnának a figyelembe vehető kívánságai, valamint közlendő lenne annak szolgálatába beszámítható kezdő pontja, rendes szolgálati ideje és családi állapota. — Ezen leirat vétele után, hitközségem Vezetősége és iskolaszéke a szülők bevonásával április 16-iki ülésében az iskola fenntartása mellett döntött, mert azt remélte, a már csaknem 100 éves multra visszatekintő jó hírű iskolájának a fenntartásához az Országos Irodától olyan anyagi támogatásban fog részesülni, hogy az elvezetett államsegély pótolva lesz.

Mivel az Országos Iroda az 1931. évre is hitközségemnek az addig is megszokott összegű államsegélyt utalta ki, ennek folytán hitközségem vezetősége

indítatva érezte magát, hogy az 1931. aug. 16-án 107/1931. sz. a. kelt átiratában az Országos Irodától iskolánk fenntarthatása végett egy nagyobb összegű segély folyósítását kérte, mely beadványunkra 1931. szeptember 20-án igen szép biztató levelet, de pénzt nem kaptunk és azóta is az évenként a hitközségek közt felosztandó államsegélyből — a központi hozzájárulások levonása után évi 100—110 pengő segélyben részesülünk annak dacára, hogy az államsegély kiosztására megküldött kérvényünkben az iskolánk fenntartásával járó nehézségeinket mindenkor felemlítettük.

Nem akarom hitközségem szomorú anyagi helyzetét a nyilvánosság előtt kitergetni, csupán csak arra akarok rámutatni, hogy a 24.000 pengő tartozásunk csökkenthetése végett az 1932. évben 3 hold ingatlanunkat eladtuk és az abból befolyt 2.000 pengő vételárat törlesztésre adtuk, de az így 22.000 pengőre lecsökkentett tartozásunk 1934. év végével 23.510 pengőre emelkedett a kamattenhek hátralékából és ezen összeg a folyó év végéig előreláthatólag az eredeti tartozást is meg fogja haladni és így félt, hogy a jelzőlogilag lekötött iskolaépület, paplakás és egyéb ingatlanunk árverésre fognak kerülni.

Az iskolánk fenntartása eddig csakis úgy volt lehetséges, hogy a Főrabbi, kántor, samesz, jegyző és szolga fizetését több ízben leszállították; amelyek azonban további leszállítást nem bírnak el, mert a Főrabbi úr évi fizetése 20 évi itteni szolgálat után 3000, a jegyző fizetése 7 évi szolgálat után 320 pengőt tesz ki. A hitközségi adóknak az emelése pedig annál inkább is lehetetlen, mert az 1935. évre a közvetlen adókban kivett 8700 pengőből az év első felében csak 2854 pengőt voltak képesek beszedni és ezen kívül a közvetett adók is mintegy 3000 pengőt tesznek ki. A 151 adófizető tagjaink közül hatvanan 20 pengőn, 60-an

100 pengőn, 23-an 200 pengőn, 5-en 300 pengőn aluli, egy 400 és egy 500 pengőn felüli évi közvetlen adóval van megterve, amely adózók közé a havi 50 pengő fizetéses alkalmazotak is fel vannak véve.

Még megjegyezni kívánom, hogy az 1930—31. tanévben 26, az 1934—35. tanévben pedig 13 tanköteles növendékünk volt.

Mindezek után azon tiszteletteljes kérelemmel fordulok a tekintetes Orsz. Irodához, hogy nyújtson segédkezet a hitközségemnek ahhoz, hogy ne legyen kénytelen a mintegy 100 éves multra visszatekintő jó hírű iskoláját bezárni, mert a zsidó hit kimélyítésének az alapját nem az Egyenlőségben megjelenő cikkek, hanem a zsidó elemi iskolák vannak hivatva megadni.

Talán tudna az Orsz. Iroda vagy annak elnöke olyan megoldást találni, hogy a cca 24.000 pengő évi 8 százalékos kamattal terhelt tartozásunk egy hosszabb lejáratú törlesztéses kölcsönre átfordítható lenne, vagy pedig a tanítónk fizetéséhez olyan összeggel hozzájárulhatnának, hogy a tanítónk fizetését rendszeren folyósíthatnánk, mert bizony a tanítónknak a múlt évre még 354, a folyó évre pedig 250 pengővel tartozunk.

Szerintem a segély megadása nagyon könnyen keresztülvihető lenne, mert az olyan hitközségek, amelyek nagy lélekszámuk mellett sem tartanak fenn iskolát és az olyan Anyakönyvi körletek amelyek rabbi állása nincsen betöltve, azok a hitközségi államsegély szétosztásánál nem jöhetnek tekintetbe, az államsegélyes iskolát fenntartó hitközségek csak az olyan hitközségek után következhetnek, amelyek államsegély nélkül is fenntartják az iskolájukat.

Remélem, hogy ezen felszólalásom nem lesz a pusztába hiába elhangzó kiáltás, hanem megértő szívekre fog találni. Azzal vagyok bátor soraimat zární, hogy

mentsék meg az iskolánkat!

II.

Egy nagy kérdés Irtá: Lebovits József mágocsi főrabbi

A nagy kérdést felekezetünk egy jelles fia: Zöld tábornak vetette fel: „Mi lesz a zsidó iskolákkal?” És ennek a kérdésnek visszája is van: Mi lesz a zsidósággal iskola nélkül? És ez a kérdés még szomorúbb. Nem csak azért, mert a zsidóság legerősebb vára mindig tanházaí valának, hanem azért, mert erősen éreztük szomorú következményeit a hitélet és a zsidó család ősi erényi színvonalá-

nak ijesztő sülvedésében.

En azt a fájdalmas megállapítást, hogy „196 anyaközségünkben csak 58 elemi iskola van” nem from száz százalékban a mostoha gazdasági helyzet rovására, mert van egy keveset ismert, de teljesen jó iskola-típus, melyet a legszegényebb hitközség is fenntarthat, mert minimális áldozattal jár: az „Elemi iskolai előkészítő tanfolyam”. Ez mindenben helyet-

tesíti a nyilvános elemi iskolát, azzal a megszorítással, hogy a kir. Tanfelügyelő vezeti az évváró vizsgáját. A tanfolyamot csak okleveles tanító, vagy tanítónő vezetheti, de szerződötése, úgy időtartamra mint javadalmazásra nézve, teljesen magánjellegű. Keületemben is működik egy ilyen tanfolyam, melyet a miskolci zsidó tanítónőképzből kikérült jeles tanítónő vezet kiváló eredménnyel.

Javadalmazása: vándorkoszt és igen csekély készpénzfizetés.

És ha mégis látjuk, hogy 48 anyaközségben — és 110 fiökközségben — nincs zsidó iskola, akkor a hiba csak felerészben terheli a hitközségeket, a második fele azonban a tanítók egy jelentékeny részének vallástalan élete rovására írandó. Nem én mondom ezt, hanem a főváros egy nagyérdemű iskolaigazgatója mondta nekem, ki lelkes négy tanügybaráttal tavaly bejárta az országot a zsidó iskola érdekében és Nyíregyházán elmondta neki az elismert tanügybarát főrabbi, hogy nem egy környékbeli elnök panaszkodott nála a tanító megbotránkoztatásig menő vallástalansága miatt.

Nyíregyháza környékén még megbotránkoznak a tanító vallástalanságán, de a legtöbb modern községben ezt már megszokták. Pedig 2-szer 2=4 zsidóul, katolikusul és reformátusul egyaránt. Ennek megtanításáért nem kell zsidó-iskolát fenntartani. És nem egy vallásos község azért nem tart fenn zsidó iskolát, mert fél, hogy vallástalan tanítót kap és ez példájával megmetyeljezi a gyermekek lelkét. Nem helyes ez az elgondolás, de tagadhatatlanul létezik sok helyen. És mert létezik és mert sok példával tudják igazolni a vallástalan tanító káros hatását, ez nem kizárólag az illető község ügye, hanem a zsidó iskola ügye. Védekezésül oly zsidó közszellemet kell teremteni a hitközségekben, amely elsöpri az ilyen lilimtiprókat.

Példának Zöld tábormokot állítom szemünk elé. Egy helyiségben az ő asztala mellett ült egy bankigazgató, ki — mint ő — a hitközség képviselőtestületének tagja volt és rendelt vallásilag tilos ételt. A tábormok katonai határozottsággal szól: Ön tisztéget visel a zsidó hitközségben, tehát tartozik annyi regardál, hogy nyilvánosság előtt legalább vallássértést el ne kövessen. Az én asztalomnál ezt nem engedem, tessék más asztalhoz ülni! Ez az igaz zsidó önértet igazán követéseméltó. Az ilyen önértetes eljárás általánossá tétele sok mindent megjavítana!

Még csak a rég óta vajúdo „nevelőnő” kérdésről egy pár szót. Máshitű, többnyire külföldi nevelőnők sok háznak voltak már megrontói. Sok gyermek lelkébe

plántálták be a hitehagyás csiráját. Az volt eddig a kifogás, hogy nem kapni képzett zsidó nevelőnőket. Most azonban meg van már a zsidó tanítónőképzo, ahonnan igen jelesen képzett 40—50 tanítónő került ki és több mint a fele nem tudott még elhelyezkedni. Melgen ajánlom a nevelőnőket kereső zsidó családoknak a kétes értékű és igen sok esetben rejtett antiszemitasággal bélelt „freulein”-ok helyett. Igen jó anyag és szerény igényűek.

Magyarázatok Salamon Példabeszédeihez Dr. Flesch Amin mohácsi főrabbi jubileumi könyve

Sok egyéb mellett, amit Izrael adott a világnak, ott ékeskedik az ároni áldás, melyet épen az elmúlt héten olvastak fel a zsidó templomokban s omely alkalomról-alkalomra felhangzik másvallású templomokban is. Méltó akkorddal zárul ez a fennszármnyaló áldás: „... s sze-rezzen néked az Örökkévaló békességet”.

Ezen magasztos áldáshoz csatolt emez óhaj is eléggé mutatja, hogy milyen nagy-rabecsülte Izrael a békét. És mégis a béke feldúlása — fájdalom — egy népnél sem volt oly gyakori, mint Izraelnél.

Nem kívánunk itt visszapillantást vetni Izrael történetének folyására, csak arra mutatunk rá, hogy most is táborokra szaggatva Izrael: orthodox és neolog közösségre. Ki tehet róla? Mendelsohn sem. Ez egy történeti adottság. Gettóban Izrael, a bölcsesség, a világos-ság népe örökké nem senyvedhetett. A gyakori s nagyarányú „semád”-ot, amiért sirva-sír a szívünk a modern, „simaképi” papoknak szeretik tulajdonítani némelyek

Nagy igazságtalanság! Ennek a pusztító rombolásnak a vegyesházasság és a numerus clausus az okai. Az igazság azonban az, hogy nem volnának modern papok, a „semád” százszor pusztítóbb s rombolóbb volna. A modern papok a legnagyobb odaadással s önmegtadással igyekeznek híveikben felköltetni s ébrentartani a zsidó öntudatot s önértetet.

Ime, mit csinál Flesch doktor? Kís hitközségében szobájába zárkózik s — ha szabad ezt a szót használnom — szerzetesi türelemmel bocsátja világgá onnan már évtizedek óta a zsidó ismereteket terjesztő s népszerűsítő, tanulságosabb-nál tanulságosabb műveket, szolgálva ezzel a zsidóság ügyét nem hitközsége területén, hanem azontúl messzemenően, bizonyára országosan is. Mert amilyen nagy s széleskörű Flesch tudása, olyan könnyed, átlátszó közlésének a formája. Bizony, bizony, a neológ rabbinak is

megvan a maga missziója. S helyett, hogy kicsinylik s félreértik őt, jobb lenne igazságosan megítélni s becsülni őt.

Fleschnek jelenlegi könyve, amellyel minden külső ünneplésnél méltóbban ünnepli az éveket Istentől nyert jubiláris ajándékát, méltán sorakozik eddigi jeles műveihez. A világ egyik legnagyobb bölcsének, Bölcs Salamonnak tanításait teszi közzé ebben a tetszetős s mélyreható kommentár kíséretében.

Időszerű vállalkozás. Mert bizony a tévelygés útvesztőjébe sodródott zsidóságnak mainapság nagyon is szüksége van megbízható kalauzra, amely visszavezeti a zsidóság kristályosan csörgedező forrásához s felragyogtatja előtte a zsidóság soha el nem évülő, örök értékeit. Isten áldása kísérje a kiváló, nagyérdemű fáradhatatlan lelkipásztor munkáját!

Dr. Rubinstein Mátýás

Az önálló palesztinai orthodox hitközségeikért

Legutóbbi számunkban foglalkoztunk már azzal a mozgalommal, mely a Szent-földön önálló orthodox hitközségek megalakulása, illetőleg ezek hivatalos elismerése érdekében indult. Néhány nappal ezelőtt Wienbe érkezett a híres wischnitz-i főrabbi, Israel Hager két fia társaságában. A főrabbi egyik fia, Chaim Mayer Hager wolchowitzi rabbi, aki nemrég tért vissza palesztinából, ez alkalommal fogadta a Jüdische Presse munkatársát, aki előtt többek között az önálló orthodox hitközségek ügyéről is nyilatkozott. A nyilatkozatnak ez a rendkívül érdekes része így szól:

— Ami az orthodox hitközségek jogi elismerésének kérdését illeti, ki kell jelentenem, hogy Erecz Jisroél orthodoxiájának, éppúgy, mint minden ország és város orthodoxiájának ki kell harcolnia a tőkéletes önállóságot és önkormányzatot minden hitközségi és vallási ügyében. Ebből a felfogásunkból, mely a legkülönbözőbb, zsidólakta országokban szerzett tapasztalataink eredménye, soha nem csináltunk titkot. Magára Erecz Jisroélre vonatkozóan sajnos meg kell állapítanunk, hogy részben embereink iskolázatlanságán mulott, hogy mind a mai napig nem sikerült azokat a vallásos zsidó ezreket, akik a vallástalan Knesseth Jisroelnek háta fordítottak, egy egységes vallási közösségbe tömöríteni. A kilépést sajnos nem követte közvetlenül a belépés egy orthodox közösségbe. Ennek ellenére biztos vagyok abban, hogy a mostani tárgyalások az orthodoxiának önállósági törekvéseit teljes győzelemhez fogják jut-tatni.

Magyar zsidók a Rákócziak idejében

Irta: MANDL BERNAT igazgató

Az elmúlt hetekben hazánkban sok helyen kegyeletos ünnepélyek keretében megemlékeztek II. Rákóczi Ferenc fejedelem, a nagy szabadságharc vezére halálának 200. évfordulója alkalmából. Szinte hazafias kötelesség zsidó felekezeti lapban is róla megemlékezni, mert nemcsak a magyar alkotmányért, hanem a vallásszabadságért is nyult fegyverhez.

Azonban e soroknak nem lehet célja, hogy Rákóczi Ferencnek nemeslelkű politikai vagy vallásengyenjogosi törekvéseit és eredménytelen harcainak változatos fordulóit idézzük az olvasó elé, hanem azt akarjuk itt bemutatni, hogy ő és elődjei milyen vonatkozásban és érintkezésben voltak zsidóvallású eleinkkel.

Hogy a Rákóczi család milyen lelki érzéssel volt a zsidóság iránt, azt nem tudjuk, de állíthatjuk, hogy a Rákócziak mint urai az erdélyi fejedelemségnek, azon országnak, mely a vallás szabadságának klasszikus hazája volt és katolikusok, luteránusok, reformátusok, unitáriusok és szombatosok majdnem mindig békésen egymás mellett megfértek „fajilag” nem idegenkedtek a zsidóktól. Erről szép példánk van I. Rákóczi György (1594—1648.) személyében, aki az Erdélybe bevándorolt dr. Valerius Dávidot, egy szefárd zsidó származású orvost és tudóst, kikeresztelkedése után a felvirágzó sárospataki főiskolához filozófiai tanárnak nevezte ki. Ugyanazon Rákóczi fejedelem később egy másik zsidóval-lású orvossal, ki szintén nagy tudós volt, még közelebbi érintkezésbe lépett. 1639-ben külön orvosának, vagy ahogy Revue des études juives VIII. k. 85—86 lapján olvasható: „médecin particulier”-nek fogadta doctor medicinae Szia Leónt, vagyis héber nevén Arje Jehuda Sziat, ki szintén nagy tudós volt, a Kuzari és a Choboth Halvovoth c. munkáikat latinra fordította és ifj. Buxtorf János bazeli egyetemi tanárral barátságban volt.

De többet tudunk arról, hogy Rákócziak zsidókkal, mint gazdasági tényezőkkel jutottak némi viszonyba. Hatalmas birtokaik terményeinek értékesítésére ők is, mint sok más nagy földesúr is, zsidókat használtak fel, ahogy az egy a 17. század első felében keletkezett zsidó vallási törvénytárban olvasható. 43. responsumából megtudjuk, hogy Rákóczi fejedelem a zemplényi Zomborban lengyel zsidóknak adta el az ott születelt

Néhány évvel később (1656) II. Rákóczi György fejedelemnek két követe azt írták uruknak Konstantinápolyból, hogy egy ottani gombkötő és övcsináló zsidó nekik jó szolgálatokat tett gazdag zsidóknál és kéri, hogy a fejedelem miatt ezt a zsidó iparost meg is jutalmazza.

Zrinyi Ilona, II. Rákóczi György felesége, II. Rákóczi Ferenc édesanyja, Munkács várának hős védelmezője is állott zsidókkal némi gazdasági nexusban. 1681. január 1-én bérbeadta szentmiklósi és podheringi korcsmáit egy Efraim nevű zsidónak.

II. Rákóczi Ferenc már gyakrabban jutott érintkezésbe zsidókkal. 1694-ben, eljegyzése előtt, Oppenheimer Sámuel-től, a neves és gazdag bécsi udvari faktortól, ki a császári hadsereg liszt szállítója is volt, 2000 mázsa lisztért sok gyémántot vesz a fiatal Rákóczi és erről az üzletről szerződést is kötöttek. Később, midőn Rákócziak sok készpénzre volt szükségük, bankok és zálogházak pedig még nem lévén, újból Oppenheimer Sámuelhez fordult, ki neki sárospataki pincéiben őrzött finom boraira nagy summákat előlegezett és zálogul a pincekulcsokat kapta. Ugy látszik, hogy Rákócziak 1711-ben szerencsétlenül végződő harcai pénzüleg károsító visszahatással voltak az időközben elhalt Oppenheimer hátrahagyott vagyonára, mert örökösei Rákóczi birtokainak elkobzása után a császárhoz fordultak azokból való kárpótlás végett.

Gyakrabbi és még közelebbi érintkezésbe sokkal közönségesebb zsidókkal került a fiatal II. Rákóczi Ferenc, mikor 1701-ben bécsújhelyi fogságából Lengyelországba menekült és elfogatására 10 ezrenyi forint díj lett kitűzve. Ekkor nyitramegyei Rajmóc városába érvén, az ottani zsidó vendéglőbe tért be és midőn sok viszontagság után végre szerencsésen Varsóba érkezett meg, ahol Bercsényi hozzácsatlakozását megvárta, a zsidó külvárosban húzódott meg, mert

ott érezte magát legbiztosabban. Közben Szkolya lengyel helységben egy zsidó mentette meg egy kellemetlen stból, midőn az útját álló lakosok között egy zsidó ráismert, mire, amint Thaly egyik munkájában olvassuk „a per és a tusakodás öröme és udvariaságra változott”.

Munkácsi uradalmában néhány zsidó volt kocsmáinak, vendéglőinek, mézár-székeinek, ser- és szeszfőzdéinek bér- lője, kik közül csak a következőket említhetjük az 1707—1708. közt velük kötött bér szerződések alapján: Lachmanovics József, Abrahamovics Majer, Jakubovics Baruch, Abesztanczy Jakab, Lachmanovics Lázár, Salamonovics Márk, Izraelovics Ábrahám és Ábrahámovics Ejjázás.

Volt-e Rákóczi hadseregében fegyveresen harcoló zsidó katona, úgy mint a labancok között, kik között, amint Thaly Kálmán egyik munkájában olvasható, egy kikeresztelkedett zsidó kapitány is harcolt, arról nincs tudomásunk, de ugyan-ezen könyvben többször van szó oly magyar zsidókról, kik mint szállítók, hírvivők, vagy talán mint kémek is, Rákóczi hadseregének igen jó szolgálatokat tettek. És hogyha e sereg néhány vezére itt-ott zsidó községet érzékenyen megsarcolt, lelketlen, portyázó kurucook zsidókat kifosztottak és, amint ez Sopron megyében, Németeresztúr és Lakompak közt történt, meg is ölték, úgy azt természetesen nem a jóságos szívű és nemes lelkű Rákóczi Ferenc jellemének rovására írhatjuk. Mi, magyar zsidók is mindig csak kegyeletos és hazafias megemlékezéssel fogunk reája gondolni.

„Berlini gettó 1935-ben”

A wieni „Der Morgen”-nek írja berlini tudósítója:

„Csak, mikor már egészen ott van az ember Berlin kapui alatt, akkor tűnnek el szemek elől a német kisvárosok és falvak feliratai: „A zsidók itt nem kívánatosak.” Ha a birodalom periferiáiból jövőnk Berlinbe, önkéntelenül fellelék-zünk. Valósággal a Paradicsomban kép-zeli az ember magát, pedig a látszat csal. A nyomás Berlinben is rettenetesen ránehezedik minden nemjára.

És még mindig tart a zsidók özönlése Berlin felé. Innen magyarázható a berlini zsidóság arányszámának emelkedése a jelentékeny kivándorlások ellenére: persze a német vidéken az élet a zsidók számára lehetetlenné vált. Viszont Berlinben a zsidók csak úgy élhetnek, hogy kölcsönösen támogatják egymást...

Orthodox שר penzió

a Svábhegy déli lejtőjén, 350 méter magasságban, az 59-es villamosmegálló állomástól 10 percrenyire. Gyönyörű teraszklátás, elsőrendű ellátás diétás koszt minden időben.

Jutányos árak. Pompás otthon, 1-2 nap alatt is kipihenheti idejeit friss erőt merít

A KRAUSZ PENZIÓBAN
Budapest, I., Torbágyi-ut 112 szám.
Telefon: 65-2.75.

ARANYSAS A VÁROS FÖLÖTT REGÉNY A ZSIDÓ-RÓMAI HÁBORUBÓL

2.

IRTA: SZEKULA JENŐ

A római vezér azonban nem nyult a kincsekhez és a pénzhez sem túlan nyulásokból, vagy babonából, amivel a rómaiak az idegen kultuszok iránt viselkedtek. A templom pénz szent pénz és jai annak, aki kapzsi ujjait kinyújtotta utána. Lám Crassus később nem volt ilyen elővigyázatos. Mikor a partusok ellen indult és keresztül vonult Jeruzsálem, a templom egész készpénzt lefoglalta, hogy gyarapítsa hadikincstárát. Csak hogy Crassus szörnyhálál halt a sivatagban és a hadsereg odaveszett.

Aristobulos csillaga lehanyatlott, bár még többször próbált kardot rántani, Caesar icejében, amikor azt hitte, hogy ideje újra elkövetkezett. Messze, sok ezer kilométeres távolságra Jeruzsálemtől halt meg, — a holttestét Antonius mézbe mártva megkeltette a zsidóknak, hogy illő módon eltemessék. Mézben konzerválták az ókorban a szállásra szánt holttesteket. Eltemették a királyok sírboltjába.

Antipáter várt mindenható úrrá Judeában, — a ravasz idumeai a Heródések őse.

Antipáter nemcsak Pompejst tudta behálózni, hanem a nagy Julius Caesart is. Mikor ellenfelei bevédőzték a rómainál, lecőbta kontóztát és meztelen testét megmutatta Caesarnak, — még ott piroslott a sebhelyek nyoma, amiket Pelusium ostroma során kapott, ahol Julius Caesar nyével aiken először nyomult föl a falakra.

Utóda a Heródések, ugyancsak vágáltak arra, hogy el ne veszítsék a római császárok kegyét. Fiaikat már Rómában neveltették, akik pogány filozófiát tanultak, s néha nagyobb fényűzést fejtettek ki a Caesarak fiainál. A Nagy Heródes, minden kívüláló Álamérfini képessége mellett is egyike volt a legkegyetlenebb keleti zsarnokoknak és ülcözési mániájában a legközlelbi vérokonaht is kivégeztette. De nagy építő volt és újjáalakította és kiszépitette a jeruzsálemi templomot. Távoli görög városokban és a kisázsiai partokon is több nevezetes műemlék köszönhette világra öitét Heródes nagyalküségének. És ő építette Caesareát is, ezt a szobrokkal feldíszített nagy pogány várost ahol elsőnek kezdődött a nagy zsidó-öldökés, — amely ma hinni lehet Josephus Flavius adatainak több mint egymillió zsidó életébe került. De amig Nagy Heródes gavaléros nagyalküségét dicseré az egész ókori világ, Judea mindjobban elszegényedett. A zsidó szorgalom és takarékosság évszázadokon át győjtött filléreiből tét a Heródések örült teközlására.

Utóda alatt mindjobban erősbült a római befolyás. Már csak szinleges fejedelmek voltak, mint az indus maharadszák, angol gyarmaton.

A római prokurátoroknak egyetlen gondjuk volt, hogy az adók pontosan befolyjanak, — s lehetőleg ők maguk is meggazdagodjanak a sápolásból. A vallásos érzést lehetőleg tisztelben tartották. Sőt Augustus császár gazdag arany adományokat küldött a templomnak — és szorakásban volt áldozati átalakat is küldeni,

amiket minden évben bemutatnak a császár és a római nép ücévére.

Az össztüzés, k mégis mindig a vallás profanizása körül támadt, ami elkerülhetetlen volt, olyan szent városban, mint Jeruzsálem, ahol annyira ügyeltek a Törvényre. Pontius Piátusnak is sok gondban főtt emiatt a feje. Egyik éjszaka pokroccokkal gondosan letakart szobrokat látta Jeruzsálembe. Amint később kiéerült Tiberius császár szobrai voltak, amelyeket föl akartak állítani a város közterein. Jeruzsálemben pedig tilos volt faragott képek vagy szobornak elhelyezése, mert a fizparancsolatát ütközött. Leírhatóan riadalom támadt. A közeli falvakból is özönlött be a fegyveres nép, készen arra, hogy lemszárolják magukat, de nem engednek a szoborkérdésben.

Több száz főnyi dökélő zsidóból áló küldöttség pedig Caesarcába ment Piátushoz rimánkodni. A prokurátor nem akarta fogadni őket. Ekkor arccal a fődre borultak, s ebben a helyzetben maradtak, őt teljes napig. Piátus megdöbött ekkora szívósság és fanatizmus látására. Később a triunnális elé rendelte őket. Piátus megkezdésére katonaság vette körül a zsidókat, meztelen szabálakkal, készen arra, hogy egytől-egyik kardéle hányják őket. A zsidók ismét a fődre dobáltak magukat, megmutogatták csupasz nyakukat, kiáltozván hogy inkább lemszároltatják magukat, de nem engedik a várost megszensteleníteni.

Piátus megretent. A kardok visszakerültek a hüvelyekbe. A császárszobrok a prokurátor parancsára elkerültek Jeruzsáemből.

Piátus alatt volt még egy zendülés. A kapzsi prokurátor elorozta a szent kincset, a Korban-t. Igaz, hogy a pénz felét vízvezeték építésére fordította, — amelyet háromszáz stádiumnyi messzeségből vezettek Jeruzsáembe, és csak az összeg másik felét lopta el, a jeruzsálemiek mégis éktehen orditozásban törtek ki, mikor megjelenek Piátus bírói széke előtt a bírúralison. De ő előre megsejtve a történeteket a légő katonáit, pogári öltözékben erejtette a tömeg között, s az adott jelre a fútykösök előkerültek a tógák alól és a gyha-főbe verték a zajongókat. Sok száz zsidó holtan esett össze a páciáeren. A többiek em nekültek.

De az igazi veszedelm Kaligula császár uralmával kezdődött. Ez a fiatal urakodó volt Róma legvérengzőbb zsarnoka. Ha megjelent a Kurian, a légy zöngészt is lehetett hallani, gögös szónokok arca kéféhözött a félelemtől mert spnki sem tudhatta, hogy mikor hurocolik a vesztőhelyre. Fialat korában valami retentő betegségen esett keresztül és teblólvit lélekkel bolyongott a világban. Ha besütött az ablakin a hold, azt képzelte, hogy a holdistenő száll alá hozzá, és boldog arccal hajol a nyoszolyája fölé. Más, kor meg olyan látomása volt, hogy kiszállott hozzá a tengeristen és óraszámra elbeszeregett vele, agra széjére leüve. Valamennyi őse közül csak Marcus Antonius

emlékét tisztelte, aki Kleopátrának a kedvese volt. Örült rajongással csüggött az egyiptomi babonákon. Önmagáról azt képzelte hogy Isten és hogy főszentelt vére el ne keveredjék fölé ha'andó vérevel, — a saját édes nővérét vette el feleségül. Az egyiptomi fáraók is így nőültek.

Isteni voltában kérkedve, elrendelte, hogy aranyozott szobrait állítsák föl a világ valamennyi templomában. A pogány templomokban teljeseedsbe ment ez a kivánság — egy vagy több báványz már nem számított.

De Jeruzsálem?

Ez a kivánság több volt mint örültség, — egyenlő volt a teljesen lehetetlennel.

A császárt zsidó küldöttség kereste föl. Ujjnannan épült vidéki viláájában fogadta őket. Föl s alá szalacgált a márványépesőn, s orditozva adta ki az utasításokat, hogy melyik képet hová akaszszák föl.

— Halom ti nem eszitek meg a sertéshúst? — támadt félig évőcve a küldöttség egyik tagjára.

— Tiltja a Törvény. — felelte ez reszketőn.

— S a birkaust megeszitek?

— Hogyne.

— Ez is mutatja, hogy milyen ostoba emberek vagytok. Én Cajus Caesar, a császár mondom nektek, hogy a sertéscsonnyé jobb mint a birkasút.

Nem merték vitakozni vele. Reszketve követték a lépcsőn föl s a száguldó császárt. A küldöttség valamennyi tagja el volt készűve a halálra.

— S mért nem állították föl a szobornat a templomban? Nem hisztek ta'án isten voltomban? — esattant föl az örült császár hangja vézesen.

Erre néhez volt feléni. Mert már törvény volt erre... crimen laesae majestatis... Felségsértés. Halá büntetés várt arra, aki a császár nuncum-jének nem adta meg az isteneket megülte tisztelgetet.

— A mi templomunkan nem állott szobor soha. A saját Istenünknek sincsen szobra... Tiltja a Törvény.

— Ostobák. Nem is haragszom rátok. Ti fogjátok kárát látni annak... ha nem imádtátok Cajus Caesar istent.

Nem végeztette ki a küldöttség tagait, csak elzavarta őket. El'eben szigorú utasítások mentek Petronius tábornokhoz, hogy három légióval vonuljon azonnal Jeruzsáembe, s állítsa föl a templomban a császár szobrát. Az ellenszégülöket hányják kardéle, s akiket meg nem ölnek, azokat hurocolják el rabszolgáknak.

Petronius jeles hadvezér volt, de nemcs lélek. A feladatot kegyetlennek és aljasnak találta. De katonai volt és Syriának főkormányzója. Nem szegülöcött ellen a legfelsőbb parancsnak.

Megindult tehát három légióval és a segécesapatokkal Jeruzsáem felé. Vitte magával a császár aranzsobraikat.

(Folytatása következik.)

Felelős szerkesztő és kiadó:

KECSKEMÉTI VILMOS

Springer nyomda VII., Bethlen G. u. 33.